

Sekswerk en geweld in Nederland

SOAIDS Nederland

aidsfonds

proud Dutch Union for Sexworkers
The right to be proud

Inhoud

Samenvatting ... 4
Onderzoek naar geweld tegen sekswerkers in Nederland ... 4
Participatief onderzoek ... 4
Mate van geweld ... 4
Vormen van geweld ... 4
Stigma op sekswerk ... 4
Daders ... 4
Factoren die samenhangen met geweld ... 5
Aangifte ... 5
Wetgeving en beleid ... 5
Discussie ... 6
Aanbevelingen ... 6

1. Introductie ... 7
Onderzoeksvraag ... 7
Aanleiding onderzoek ... 7

2. Sekswerk in Nederland ... 8
2.1 Wat is sekswerk? ... 8
2.2 Sekswerk en geweld ... 8
Achtergrond sekswerk en geweld ... 8
Andere beroepsgroepen en geweld ... 9
2.3 Wetgeving en beleid ... 10
Opheffing bordeelverbod ... 10
Mensenhandel, minderjarigen en het werven van sekswerkers in het buitenland ... 10
Migranten sekswerkers ... 11
Vergunningenstelsel ... 11
Thuiswerk ... 11
Opting-in ... 11
Een nieuwe wet: registratie, leeftijdsverhoging en vergunningplicht voor thuiswerkers ... 12
Positie van sekswerkers ... 12

3. Methoden ... 13
3.1 Participatief onderzoek ... 13
3.2 Kwantitatieve methoden ... 13
3.3 Kwalitatieve methoden ... 14
3.4 Dataverzameling ... 14
3.5 Onderzoekspopulatie ... 14

4. Ervaring met geweld ... 16
- **4.1 Definitie van geweld** ... 16
- **4.2 Ervaren geweld** ... 18
- **4.3 Fysiek geweld** ... 19
- **4.4 Seksueel geweld** ... 20
- **4.5 Financieel economisch geweld** ... 21
- **4.6 Emotioneel geweld** ... 22
- **4.7 Daders van geweld** ... 23

5. Factoren ... 25
- **5.1 Gender** ... 25
- **5.2 Leeftijd** ... 27
- **5.3 Geboorteland en taal** ... 28
- **5.4 Middelengebruik** ... 30
  - Middelengebruik door de sekswerker ... 30
  - Middelengebruik door de klant ... 31
- **5.5 Condoomgebruik** ... 33
- **5.6 Wettelijke vorm** ... 34
- **5.7 Werklocatie** ... 36
  - Locaties met hoge risico's ... 40
  - Locaties met minder risico's ... 40
- **5.8 Outing** ... 42
- **5.9 Andere factoren** ... 43

6. Aangiftebereidheid en wetgeving ... 44
- **6.1 Aangifte doen** ... 44
  - Anonimiteit ... 44
  - Serieus genomen worden ... 44
  - Zinvol ... 45
  - Geen vertrouwen in de politie ... 45
  - Gevolgen vergunning ... 45
  - Afweging ... 45
- **6.2 Wetgeving en beleid** ... 45
  - Aantal vergunde werkplekken daalt ... 45
  - Aanpak mensenhandel en niet-vergunde prostitutie ... 46
  - Opting-in ... 46
  - Beperkte mogelijkheid zelfstandig werken en onduidelijkheid beleid ... 46

7. Conclusie en discussie ... 48
- **7.1 Discussie** ... 48
- **7.2 Conclusie en aanbevelingen** ... 49
  - Sekswerkers centraal ... 49
  - Drempel aangifte omlaag ... 49
  - Decriminalisatie van sekswerk ... 50

Samenvatting

Uit onderzoek blijkt dat sekswerkers wereldwijd geweld meemaken. Om te achterhalen in welke mate sekswerkers in Nederland geweld ervaren, deden PROUD, de belangenvereniging voor en door sekswerkers, en Aidsfonds - Soa Aids Nederland hier onderzoek naar. In totaal deden 308 sekswerkers mee via vragenlijsten, diepte-interviews en focusgroepdiscussies. De deelnemende sekswerkers werken verspreid over het hele land, op verschillende werkplekken en zijn divers wat betreft gender, leeftijd, werkervaring en achtergrond. De respondenten doen sekswerk om geld te verdienen, omdat ze het leuk vinden en/of vanwege de flexibiliteit. Het grootste deel van de respondenten is meer dan de helft van de tijd of altijd tevreden over zijn of haar baan.

Participatief onderzoek

In dit onderzoek hadden (ex-)sekswerkers een grote rol bij het opstellen van de onderzoeks-opzet, het verzamelen van de data en de data-interpretatie.

Mate van geweld

We definieerden voor dit onderzoek vier vormen van geweld: fysiek geweld, seksueel geweld, financieel economisch geweld en sociaal emotioneel geweld. Aan de sekswerkers in dit onderzoek is gevraagd of en welke vormen van geweld zij in de afgelopen twaalf maanden hadden meegemaakt. 60% zei fysiek geweld te hebben ervaren, 78% maakte seksueel geweld mee, 58% ervoer financieel economisch geweld en 93% sociaal emotioneel geweld.

Vormen van geweld

In eerste instantie denken sekswerkers bij geweld vooral aan fysiek en seksueel geweld. Fysiek geweld loopt uiteen van aan de haren trekken en knijpen tot zware mishandeling. Seksueel geweld gaat regelmatig gepaard met fysiek geweld. Iemand kan bijvoorbeeld met (dreiging van) fysiek geweld gedwongen worden tot bepaalde seksuele diensten die niet van tevoren waren afgesproken. Vooral seksuele intimidatie komt veel voor. Bijna drie op de vier sekswerkers maakten dit in het afgelopen jaar mee. Meer dan de helft van de sekswerkers maakte financieel economisch geweld mee. Het komt bijvoorbeeld regelmatig voor dat klanten niet betalen of geld stelen. Een kwart van de sekswerkers ervoer financieel en/of economische uitsluiting. Zij werden bijvoorbeeld geweigerd bij een bank of verzekering vanwege hun werk. De vorm van geweld die het meest ervaren wordt is sociaal emotioneel geweld. Sekswerkers hebben veel te maken met opdringerige en ongewenste vragen, pesterijen en vernederingen, privacyschending en stalking.

Stigma op sekswerk

Sociaal emotioneel geweld maar ook andere vormen van geweld, komen vaak voort uit het stigma dat rust op sekswerk. Het stigma heeft grote invloed op de manier waarop sekswerkers in Nederland handelen en behandeld worden. Dit is een belangrijke motivatie voor veel sekswerkers om als sekswerker anoniem te blijven. Door hun werk zoveel mogelijk verborgen te houden, proberen zij geweld te voorkomen. Ze geven hun beroep niet prijs bij hun bank of verzekering, omdat ze bang zijn geweigerd te worden. Als vrienden, familie, buren of instanties niet weten dat ze sekswerk doen, kunnen zij hier ook niet negatief over oordelen, sekswerkers buitensluiten of bijvoorbeeld afpersen, zo redeneren sekswerkers. Sekswerkers zijn ook bang voor de gevolgen die dat bijvoorbeeld voor hun gezin kan hebben. Zo'n dubbelleven vinden sekswerkers vaak zwaar. Bovendien voelen ze zich, juist door het feit dat bijna niemand weet van hun sekswerk, minder veilig. Ze kunnen het bijvoorbeeld niet delen wanneer ze naar een klant toe gaan.

Daders

De grootste categorie daders van geweld tegen sekswerkers zijn de klanten. Dit geldt

voor alle vormen van geweld. Andere daders die regelmatig genoemd worden zijn: andere sekswerkers, toeristen of voorbijgangers, vrienden of kennissen, een intieme partner, een baas, werkgever of exploitant en familie. Ook instanties als politie, Belastingdienst, gemeente en Kamer van Koophandel worden genoemd. Bijvoorbeeld vanwege vervelende of opdringerige vragen of privacyschending.

Factoren die samenhangen met geweld

Op basis van de kwantitatieve data bekeken we welke factoren samenhangen met het risico op geweld. Lopen bijvoorbeeld jonge sekswerkers, sekswerkers op een bepaalde werkplek of migrantensekswerkers meer risico?

Uit de data-analyse kwamen bij een aantal factoren veel significante resultaten naar boven. Met name voor middelengebruik (zowel sekswerker als klant), legaliteit en werklocatie. Sekswerkers die in de afgelopen twaalf maanden weleens middelen gebruikten, lopen meer risico op geweld. Dit geldt nog sterker voor sekswerkers die klanten hadden die weleens middelen gebruikten. Ook sekswerkers die niet legaal vergund of niet altijd legaal vergund werken, lopen meer risico op geweld. Voor werklocatie werden ook veel factoren gevonden die significant meer risico op geweld met zich meebrachten of die juist een beschermend effect hadden. Werken in een massagesalon, hotelkamer of woning bracht sterk verhoogde risico's met zich mee. Werken in een raambordeel, privéhuis of op een tippelzone leverde juist een aantal significant beschermende resultaten op.

Er werden ook significante resultaten gevonden bij outing, taal, herkomst leeftijd en gender. In mindere mate dan bovenstaande factoren hangt bijvoorbeeld open zijn over sekswerk (outing) tegen familie, vrienden en buren samen met meer risico op geweld. Terwijl openheid naar eigen volwassen kinderen en een intieme partner juist een aantal beschermende resultaten oplevert. Het altijd gebruik maken van een condoom bij vaginale, anale en orale seks levert ook een aantal beschermende resultaten op. Het niet spreken van de Nederlandse taal en/of niet geboren zijn in Nederland hangt samen met een hoger risico op geweld. Jonge sekswerkers hebben een verhoogde kans op een aantal vormen van geweld ten opzichte van oudere sekswerkers. Vooral voor vormen van seksueel en sociaal emotioneel geweld. Dit geldt ook voor mannelijke en transsekswerkers. Zij hebben significant meer kans op bepaalde vormen van seksueel geweld dan vrouwelijke sekswerkers.

Aangifte

Terwijl bijna alle respondenten in het afgelopen jaar bloot stonden aan een of meerdere vormen van geweld, deed maar een heel beperkt deel van hen aangifte bij de politie. Slechts een op de vijf. Een belangrijke reden hiervoor is dat sekswerkers anoniem willen blijven. Ze vrezen dat aangifte doen nadelige gevolgen heeft. Bovendien zijn ze bang dat de politie hen niet serieus neemt of dat het doen van aangifte geen zin heeft. Sekswerkers geven aan dat klanten weten dat een sekswerker niet snel aangifte zal doen van geweld.

Wetgeving en beleid

De wetgeving en het beleid in Nederland rond sekswerk zijn niet gericht op het beschermen van sekswerkers, maar hebben juist nadelige consequenties voor hun veiligheid. De drempel om aangifte te doen is bijvoorbeeld mede door de huidige wet- en regelgeving heel hoog. De focus in het huidige beleid op het tegengaan van mensenhandel en niet-vergunde prostitutie speelt hierbij ook een rol. Maar ook het feit dat er minder vergunde werkplekken zijn. Voor sekswerkers die zelfstandig willen werken zijn de mogelijkheden zeer beperkt. Hierdoor werken veel sekswerkers buiten het vergunde circuit en is hun toegang tot (arbeids)recht beperkt, wat het risico op geweld en uitbuiting verhoogt.

Discussie

Dit onderzoek heeft aangetoond dat veel sekswerkers in Nederland geweld meemaken. Vervolgonderzoek is nodig om dieper in te kunnen gaan op de risicofactoren, manieren om geweld te verminderen en de ernst en intensiteit van verschillende vormen van geweld. Bijvoorbeeld sociaal emotioneel geweld.

Aanbevelingen

Op basis van dit onderzoek doen we de volgende aanbevelingen om geweld tegen sekswerkers in Nederland te verminderen:

- Stel sekswerkers centraal in het prostitutiebeleid en de aanpak van geweld tegen sekswerkers.
- Verlaag drempels om aangifte te doen.
- Decriminaliseer sekswerk zodat alle sekswerkers weer toegang krijgen tot (arbeids)recht en daardoor het risico op geweld wordt verkleind.

Hoofdstuk 1

Introductie

Dit rapport gaat over geweld tegen sekswerkers in Nederland. In dit hoofdstuk beschrijven we de vragen die centraal staan en de aanleiding van het onderzoek.

Onderzoeksvraag

De belangrijkste onderzoeksvraag die in deze studie centraal staat luidt: in welke mate ervaren sekswerkers in Nederland geweld? Om deze vraag te beantwoorden bekijken we eerst hoe geweld gedefinieerd wordt door de sekswerkers die betrokken zijn in dit onderzoek. Daarna gaan we na welke vormen van geweld sekswerkers ervaren en in welke mate. Vervolgens onderzoeken we verschillende risicofactoren en kijken we wie de daders zijn van verschillende vormen van geweld. Tenslotte beschrijft het rapport de rol van de politie en wetgeving en beleid in relatie tot geweld tegen sekswerkers.

Aanleiding onderzoek

Veel sekswerkers maken geweld mee. Dit heeft invloed op hun positie, hun arbeidsomstandigheden en hun gezondheid. Er is een verband tussen strafbaarstelling van (vormen van) sekswerk en het risico op geweld[1]. Sekswerkers ervaren geweld in verschillende vormen en op verschillende niveaus. Dit loopt uiteen van fysiek en seksueel geweld tot stigma, discriminatie, intimidatie en financiële uitbuiting. Daders van geweld zijn klanten, collega's, partners en werkgevers, maar ook instanties, familie en buren. In sommige gevallen faciliteren wetgeving en beleid geweld tegen sekswerkers in plaats van dat zij sekswerkers beschermen[2].

Afgelopen jaren deed Aidsfonds - Soa Aids Nederland, i.s.m. partnerorganisaties, onderzoek naar geweld en stigma tegen sekswerkers, risicofactoren en de link met hiv in verschillende landen in (zuidelijk) Afrika. Maar, hoewel geweld en discriminatie van sekswerkers overal voorkomt, is hier niet eerder onderzoek naar gedaan in Nederland. Om meer inzicht te krijgen in de mate en vormen van geweld tegen sekswerkers in ons land, besloten Aidsfonds - Soa Aids Nederland en belangenvereniging PROUD, ook onderzoek in Nederland te doen. Het onderzoek is gefinancierd door het ministerie van Justitie en Veiligheid. De uitkomsten van dit participatieve onderzoek kunnen als basis dienen voor preventiemateriaal en activiteiten om geweld tegen sekswerkers te verminderen. Daarnaast kunnen de data aanleiding zijn voor het aanpassen van wetgeving en beleid om het risico op geweld te verkleinen.

1 K.N. Deering, A. Amin, J. Shoveller, A. Nesbitt, C. Garcia-Moreno, P. Duff, E. Argento en K. Shannon. "A systematic review of correlates of violence against sex workers." American Journal of Public Health, vol. 104, no. 4. 2014.
2 WHO, "Voilence against sex workers and HIV prevention: Voilence Against woman and HIV/aids: Critical Intersections," 2000.

Hoofdstuk 2

Sekswerk in Nederland

Dit hoofdstuk beschrijft de context waarin sekswerk plaatsvindt in Nederland en de definitie van sekswerk. Ook komt de visie van belangenvereniging PROUD aan de orde. Hoe kijken zij naar sekswerk, geweld en het belang van dit onderzoek? Vervolgens lichten we het onderwerp geweld en sekswerk toe en leggen we uit hoe de huidige wetgeving en het beleid rond sekswerk in Nederland vormgegeven zijn.

2.1 Wat is sekswerk?

Wat verstaan we onder sekswerk en wat is het verschil tussen sekswerk en mensenhandel? Sekswerk is het aanbieden van seksuele diensten in ruil voor geld of goederen. Sekswerkers zijn vrouwen, mannen of transgenders die werkzaam zijn in de erotische dienstverlening. Zij voorzien zichzelf geheel of gedeeltelijk in hun levensonderhoud met sekswerk en kiezen vrijwillig voor dit werk.

Sekswerk is dus geen mensenhandel. Mensenhandel betekent het werven, vervoeren, overbrengen, opnemen of huisvesten van een persoon, met gebruik van dwang (in brede zin) en met het doel die persoon uit te buiten. De (beoogde) uitbuiting is de kern van mensenhandel. Uitbuiting kan zich in de seksindustrie afspelen, bijvoorbeeld wanneer iemand onvrijwillig voor iemand anders in de prostitutie werkt. Maar ook als iemand vrijwillig in de prostitutie werkt maar geld af moet staan aan een tussenpersoon die voor hem of haar bemiddelt, spreken we van uitbuiting. Mensenhandel en uitbuiting kunnen echter in allerlei sectoren plaatsvinden. Bijvoorbeeld in de land- en tuinbouw. Vaak worden sekswerk en mensenhandel door elkaar gebruikt. In dit onderzoek focussen we ons op vrouwen, mannen en transgenders die werkzaam zijn in de seksindustrie en vrijwillig voor deze vorm van inkomsten kiezen.

2.2 Sekswerk en geweld

In deze paragraaf beschrijven we de achtergrond en eerder onderzoek naar geweld tegen sekswerkers. Daarnaast gaan we kort in op geweld tegen andere beroepsgroepen.

Achtergrond sekswerk en geweld

Verschillende onderzoeken tonen aan dat sekswerkers wereldwijd een hoge mate van geweld ervaren. De exacte grootte van het probleem is moeilijk weer te geven. Een groot deel van de sekswerkers wereldwijd geeft aan meerdere geweldservaringen te hebben gehad tijdens hun werk[3]. Onderzoek in Zuidelijk Afrika toont aan dat 79% van de sekswerkers fysiek geweld meemaakt, 72% economisch geweld, 77% seksueel geweld en 89% emotioneel geweld. Sekswerkers die op straat werken en sekswerkers die via internet werken lopen meer risico, net als sekswerkers die open zijn over hun beroep, sekswerkers die gearresteerd zijn en sekswerkers die middelen gebruiken[4]. De oorzaak van het geweld wordt vaak gelinkt aan criminaliserende wetgeving en de hierdoor vergrote kwetsbaarheid voor geweld. Wanneer sekswerk geheel of gedeeltelijk strafbaar is, is het risico op geweld dus groter. Zoals eerder beschreven vinden er verschillende vormen en soorten van geweld plaats en kunnen de daders verschillende type individuen zijn, zoals klanten, collega's, vrienden of voorbijgangers, maar ook instanties[5].

Geweld belemmert de rechten van sekswerkers en bedreigt hun gezondheid. Geweld kan leiden tot misbruik. Naast verschillende soorten verwondingen die geweld kan veroorzaken, tast geweld ook de mentale gezondheid en het welbevinden aan[6]. Bovendien vergroot geweld de kwetsbaarheid van sekswerkers voor soa's en

3 S. Reza-Paul et al., "Sex worker-led structural interventions in India: A case study on addressing violence in HIV prevention through the Ashodaya Samithi collective in Mysore," Indian J. Med. Res., vol. 135, no. 1, pp. 98–106, 2012.
4 Aidsfonds. Sex Work and Voilence in Southern Africa, Handsoff! In press.
5 World Health Organization (2005). Violence Against Women and HIV/AIDS: Critical Intersections— Violence Against Sex Workers and HIV Prevention.
6 T. Beattie et al. Violence against female sex workers in Karnataka state, south India: impact on health, and reductions in violence following an intervention program. BMC Public Health201010:476

hiv. Interne verwondingen veroorzaakt door geweld vergroten de kans op infectie. Geweld en bedreiging kunnen ook ingezet worden als pressiemiddel voor onbetaalde, ongewenste dan wel risicovolle seksuele diensten[7].

Geweld tegen sekswerkers is een onderwerp dat tot op heden weinig aandacht kreeg in Nederland. Wereldwijd wordt echter aangenomen dat effectieve beleidsmaatregelen en programma's gericht op sekswerkers, strategieën voor geweldpreventie moeten omvatten. In verschillende programma's zijn methodes ontwikkeld om het geweld tegen sekswerkers op verschillende niveaus te verminderen. Variërend van educatief materiaal met veiligheidtips tot workshops voor sekswerkers over recht en geweld, waarschuwingssystemen en wijdverspreide mobilisatie van de gemeenschap[8]. In Nederland zijn er niet dit soort holististische programma's voor sekswerkers met aandacht voor geweld. In de afgelopen jaren lag de focus voornamelijk op het bestrijden van mensenhandel en op uitstapprogramma's voor sekswerkers. En, in mindere mate, op soa-preventie en positie-verbetering. Meer inzicht in de aard en omvang van geweld tegen sekswerkers in Nederland is nodig. Dit onderzoek geeft hiervoor een eerste aanzet.

Andere beroepsgroepen en geweld

Het is belangrijk te realiseren dat sekswerkers niet de enige beroepsgroep in Nederland is die geweld meemaakt. Uit de Monitor Veiligheid Publieke Taak 2016 blijkt dat ruim eenderde van de werknemers met een publieke taak in het afgelopen jaar te maken had met (een of meer vormen van) agressie door derden. In de meeste gevallen gaat het om intimidatie (ruim een op de vier werknemers), gevolgd door lichamelijk geweld (bijna een op de zes werknemers), seksuele intimidatie (een op tien) en pesten (bijna een op veertien). Een aantal sectoren springt eruit: agressie en geweld door derden komt relatief veel voor in de gezondheidszorg, bij de politie, en in het openbaar vervoer. Bijna tweederde van de medewerkers van de ambulancedienst en medewerkers in de GGZ had te maken met agressie en geweld door derden. Méér dan de helft van de medewerkers in de gehandicaptenzorg, jeugdzorg, politie, openbaar stads- en streekvervoer en openbaar vervoer per spoor maakte geweld mee in 2015[9].

Visie PROUD

Bij PROUD Nederland behartigen wij de belangen van allen die met het aanbieden van seksuele diensten geld, goederen en/of andere middelen verkrijgen. Naast het wereldwijd bekende terrein van de prostitutie achter een raam, in een (privé) huis en/of op straat, is het speelveld door de automatisering en digitalisering veranderd. Men werkt mondiaal meer online en niet altijd meer op één vaste plek, maar migreert van stad naar stad. Ook de internationalisering is onder de sekswerkers opgekomen. Naast de klassieke vorm is de 'girlfriend experience' ontstaan en daarmee het sugar daddy model. Met het veranderen van de branche in al zijn diversiteit is er sprake van andere of hybride vormen van sekswerk.

De belangenbehartiginggroepen en haar ketenpartners in Nederland en daarbuiten, dienen zich te specialiseren in deze nieuwere, vrij onbekende werkvormen en de daarmee samenhangende behoeftes en wensen. Ook zeker op het gebied van veiligheid en het voorkomen van geweld valt hier een grote slag te slaan. Structurele samenwerking en verbinding tussen openbare gezondheidsdiensten, politie, overheid en andere maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor het welzijn, de rechten en gezondheid van sekswerkers, is daarbij van groot belang.

Stigma en discriminatie ten aanzien van sekswerk vindt in alle landen plaats, ongeacht de legale status van sekswerk. Stigma is een vorm van structureel geweld. Door stigma wordt sekswerk nooit een beroep als alle andere beroepen.

De resultaten in dit onderzoek zijn verkregen door middel van peer-to-peer interviews. De veiligheid en het gevoel om vrijuit te kunnen spreken met een collega, zonder oordeel, is een zeer belangrijke factor in dit onderzoek. Dit heeft zeker bijgedragen aan de uitgebreide inzichten. De bestrijding van alle vormen van geweld is ook het meest effectief als dit gebeurt in samenspraak en samenwerking met sekswerkers en hun organisaties zelf. In eerdere programma's, beleidsvorming en implementatie waren sekswerkers nog te weinig aanwezig als gelijke partner. Laat dit onderzoek een keerpunt zijn.

Geweldincidentie is door verschillende oorzaken wereldwijd verhoogd. Polarisatie en de hiermee gemoeide verminderde acceptatie van minderheidsgroepen is een mondiaal probleem. Sekswerkers kunnen in een intersectie werken en leven waar men kan behoren tot meerdere groepen die disproportioneel te maken krijgen met geweld. Denk aan LHBTIQ+ mensen, vrouwen, migranten en vluchtelingen. Onder onze sekswerkers zien wij overlappingen en samensmeltingen van groepen. Zo zijn er mannelijke en transgender sekswerkers en vrouwen die migrant zijn en/of vluchteling. In deze mix worden zij vaker dan anderen blootgesteld aan geweld. Onze doelgroep voelt zich veilig om hun eerstelijns problematiek met ons te delen, aangezien wij zelf ook tot bovengenoemde groepen behoren.

7 Shannon, K., & Csete, J. (2010). Violence, condom negotiation, and HIV/STI risk among sex workers. Jama, 304(5), 573-574.
8 World Health Organization (2013). Addressing violence against sex workers.
9 Monitor Veilige Publieke Taak 2016. (TNO-)onderzoek naar aard en omvang van agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak in 2016.

Andere voorbeelden zijn werknemers in de psychiatrie en de jeugdzorg. Zo blijkt uit een onderzoek naar geweld in de psychiatrie dat in deze sector 67% van de hulpverleners (waaronder verpleegkundigen, groepsbegeleiders, artsen en therapeuten) in de afgelopen vijf jaar, een of meerdere keren slachtoffer was van (dreiging met) fysiek geweld of brandstichting veroorzaakt door een patiënt[10]. Uit onderzoek onder medewerkers in de jeugdzorg uit 2017 blijkt dat 89% van de jeugdzorgwerkers in het afgelopen jaar te maken had met agressie. Twee op de drie jeugdzorgwerkers had te maken met ernstige vormen van agressie, zoals bedreiging, seksuele intimidatie, discriminatie of fysieke agressie. In een brandbrief aan het ministerie staat beschreven dat jeugdzorgwerkers hun werk als veeleisend en verantwoordelijk, maar zeker ook als dankbaar ervaren. Werk dat ze graag blijven doen[11].

Het ervaren van geweld tijdens het werk is dus in verschillende sectoren een serieus probleem dat aandacht verdient. Ondanks het risico op geweld is dit voor werkenden niet een reden om het werk niet meer te willen doen.

2.3 Wetgeving en beleid

In deze paragraaf leggen we de wetgeving en het beleid in Nederland rond sekswerk uit.

Opheffing bordeelverbod
Na bijna twintig jaar discussie werd op 1 oktober 2000 het bordeelverbod uit het Wetboek van strafrecht geschrapt. Sindsdien is het niet langer verboden om een seksbedrijf te runnen als het om vrijwillige prostitutie gaat door volwassen personen. Er kwam geen nieuwe prostitutiewet. Prostitutiebeleid werd overgelaten aan de gemeenten en de introductie van lokale vergunningenstelsels. Sekswerkers zelf zijn nooit strafbaar geweest in Nederland.

De eerste discussies over de opheffing van het bordeelverbod gaan terug naar de tweede feministische golf in de jaren 80 van de vorige eeuw: op basis van het recht op zelfbeschikking moesten vrouwen zelf kunnen beslissen of zij al dan niet in de prostitutie wilden werken. Niet prostitutie, maar dwang en geweld moesten worden bestreden. Later kwam daar de behoefte van gemeenten bij om de groeiende sekssector te kunnen reguleren. De verwachting was bovendien dat door een scheiding te maken tussen strafbare en niet-strafbare exploitatie van prostitutie het gemakkelijker zou zijn om misstanden te bestrijden. De opheffing van het bordeelverbod had dan ook, grofweg, drie doelen: regulering van vrijwillige prostitutie, bestrijding van misstanden zoals mensenhandel en prostitutie door minderjarigen, en verbetering van de positie van sekswerkers.

Mensenhandel, minderjarigen en het werven van sekswerkers in het buitenland
Tegelijk met de opheffing van het bordeelverbod werd het mensenhandelartikel aangescherpt en werden de straffen verhoogd. Artikel 273f van het Wetboek van strafrecht verbiedt elke vorm van dwang, (dreiging met) geweld, afpersing, misleiding of misbruik van overwicht met het doel iemand in de prostitutie uit te buiten[12]. Ook is het verboden om te profiteren van de prostitutie van iemand die onder gedwongen omstandigheden werkt. Het maakt niet uit of het slachtoffer wist dat zij of hij in de prostitutie ging werken, al eerder in de prostitutie werkte, of dat onder vrije omstandigheden wil (blijven) doen. In de praktijk komt het wel voor dat de politie of de officier van justitie van een slachtoffer van mensenhandel eist dat zij of hij stopt met werken in de prostitutie omdat het dan gemakkelijker te bewijzen zou zijn. Maar daar is op grond van de wet geen reden voor.

Bij minderjarigen (personen onder de 18) is dwang niet nodig: elke vorm van werving en exploitatie van de prostitutie van minderjarigen is strafbaar, ook als er geen sprake is van misleiding, dwang of geweld. Datzelfde geldt voor de werving van sekswerkers over de grens: iemand in een ander land werven of meenemen om in Nederland in de prostitutie te werken is volgens het mensenhandelartikel strafbaar, ook als het om volwassen vrouwen (of mannen) gaat en er geen enkele vorm van dwang of misleiding aan te pas komt. Dit staat haaks op het principe achter de opheffing van het bordeelverbod. Dat is immers gebaseerd op het onderscheid tussen vrijwillige en onvrijwillige situaties. Hier zijn dan ook verschillende rechtszaken over gevoerd. In 2015 heeft onze hoogste rechter, de Hoge Raad, besloten dat ook het 'aanwerven of meenemen' van buitenlandse sekswerkers alleen maar

10 Factsheet 1, Geweld in de Psychiatrie, Vrije Universiteit Amsterdam, 2011.
11 Factsheet Agressie Jeugdzorg 2017, FCB, Utrecht, 2017.
12 Sinds 2005 zijn mensenhandel en uitbuiting in alle arbeidssectoren strafbaar.

strafbaar is als er sprake is van uitbuiting[13]. Het element van uitbuiting moet er als het ware 'bijgedacht' worden, ook al staat het niet letterlijk zo in het mensenhandelartikel. Een vliegticket boeken voor een Hongaarse sekswerker om hier te komen werken is bijvoorbeeld niet voldoende om iemand voor mensenhandel te veroordelen.

Tenslotte werden klanten van 16- en 17-jarige sekswerkers strafbaar gesteld. Klanten van sekswerkers onder de 16 jaar waren al strafbaar.

Migranten sekswerkers
De opheffing van het bordeelverbod hield in dat sekswerk werd erkend als werk, maar voor sekswerkers van buiten de EU is het niet mogelijk om een werkvergunning voor prostitutie te krijgen. Prostitutie is de enige sector waarvoor de Wet arbeid vreemdelingen dit verbiedt. Sekswerkers uit EU-landen kunnen legaal in Nederland werken onder dezelfde voorwaarden als Nederlandse sekswerkers.

Vergunningenstelsel
De meeste gemeenten voerden een vergunningenstelsel in voor seksbedrijven. Vergunningen werden vooral verleend aan de bestaande bedrijven, waarbij dat aantal gelijk als maximum werd gesteld. Daardoor kregen de bestaande exploitanten een monopoliepositie en was er nauwelijks ruimte voor vernieuwing, bijvoorbeeld voor sekswerkers om een eigen bedrijf te beginnen. Om een vergunning te krijgen moeten bedrijven aan allerlei gezondheids- en veiligheidseisen voldoen en mogen er geen strafbare feiten in het bedrijf plaatsvinden. Die eisen zijn vastgelegd in de Algemeen Plaatselijke Verordening (APV). Voldoet een bedrijf niet aan de vergunningeisen, dan kan het worden gesloten. Niet alle gemeenten hebben een vergunningenbeleid of hetzelfde vergunningenbeleid. Zo moeten escortbedrijven in sommige steden wel een vergunning hebben en in andere niet. Weer andere gemeenten proberen seksbedrijven helemaal te weren door zulke eisen te stellen dat geen enkel bedrijf daaraan kan voldoen. Bijna een kwart van de gemeenten voert in feite een nul-beleid.

Straatprostitutie is bijna overal verboden. Er zijn nog een paar steden die een tippelzone hebben. Meestal moeten sekswerkers daar een vergunning hebben om op de zone te mogen werken.

Zelfstandige sekswerkers, zoals in de raamprostitutie, zijn verplicht zich in te schrijven bij de Kamer van Koophandel. Dat mag onder de noemer van 'persoonlijke dienstverlening' ter bescherming van de privacy van de sekswerker.

Thuiswerk
In veel steden is thuiswerken, zoals thuisontvangst of escort vanuit huis, verboden. Wanneer een sekswerker toch thuis of vanuit huis werkt, dan loopt ze (of hij) het risico op boetes, gedwongen outing en soms zelfs (dreiging met) huisuitzetting. In andere steden is thuiswerk alleen toegestaan als het niet 'bedrijfsmatig' is. Maar wat precies 'bedrijfsmatig' is, is niet duidelijk en kan per gemeente verschillen. Meestal komt het erop neer dat de sekswerker ingeschreven moet staan op het adres waar ze werkt, strikt alleen moet werken, en niet of slechts incidenteel mag adverteren. Werkt zij (of hij) samen met een collega of partner, bijvoorbeeld voor de veiligheid, dan wordt dat gezien als bedrijf en is een vergunning verplicht. Weer andere steden eisen dat álle thuiswerkers een vergunning aanvragen, wat betekent dat naam en adres in de plaatselijke krant en op de gemeentewebsite worden gepubliceerd ten koste van de privacy en veiligheid van betrokkenen. In alle gevallen is de kans om een vergunning te krijgen minimaal. Gemeenten bepalen de regels voor thuiswerk via de APV, maar ook bestemmingsplannen kunnen thuiswerk (of andere vormen van sekswerk) verbieden.

De politie probeert thuiswerkers op te sporen via advertentiesites zoals Kinky en Hookers. Officieel is het doel het opsporen van mensenhandelslachtoffers, maar in de praktijk treft het vooral zelfstandige thuiswerkers. Gevolg is dat thuiswerkers niet snel de hulp van de politie zullen inroepen als er iets aan de hand is. Ze lopen dan immers het risico hun inkomen of woning kwijt te raken.

Opting-in
De meeste exploitanten in de besloten prostitutie werken met de zogenaamde Opting-in regeling. Opting-in is een overeenkomst tussen de exploitant en de Belastingdienst en zit tussen loondienst en ondernemerschap in. De klant betaalt de exploitant. De exploitant draagt belasting en btw voor de sekswerker af en betaalt de sekswerker uit, onder aftrek van zijn

13 Hoge Raad 24 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3309, en 17 mei 2016, ECLI:NL:HR:2016:857.

of haar eigen percentage (meestal 40-50% van het bedrag dat de klant betaalt). Sekswerkers zijn niet in dienst van de exploitant, maar zijn ook geen zelfstandigen. Zij zijn niet verplicht verzekerd voor werkeloosheid en arbeidsongeschiktheid en genieten geen arbeidsrechtelijke bescherming, maar hebben bijvoorbeeld ook geen recht op zelfstandigenaftrek. Wel hoeven ze over de eerste 20% van hun verdiensten geen belasting te betalen als een soort onkostenvergoeding (de zgn. 20% regeling). Bij Opting-in hoort een 'voorwaardenpakket'. Dit houdt in dat de exploitant zich niet mag bemoeien met het werk van de sekswerker, zoals werktijden, prijzen, klanten, welke diensten geboden worden en kleding. In de praktijk is hier echter geen controle op. Een klacht is de gebrekkige voorlichting. Het voordeel van Opting-in voor de sekswerker is dat deze geen eigen administratie hoeft bij te houden.

Opting-in komt ook bij andere beroepsgroepen voor, zoals dominees en Kamerleden. Het bijzondere in de prostitutie is dat sekswerkers niet zelf kunnen kiezen, maar dat de exploitant en de Belastingdienst de arbeidsverhouding bepalen. Bijzonder is ook dat de arbeidsverhouding op een 'fictie' berust in plaats van op de feitelijke verhoudingen zoals bij andere arbeidsrelaties. Sinds 2015 staat de Belastingdienst ook arbeid als zelfstandige (ZZP'er) in clubs en privéhuizen toe, maar dan mag het alleen om kamerverhuur gaan. Loondienst kan theoretisch wel, maar komt in de praktijk niet voor.

Een nieuwe wet: registratie, leeftijdsverhoging en vergunningplicht voor thuiswerkers

Sinds 2008 is er discussie over een nieuwe prostitutiewet: de Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche (Wrp). Die zou ervoor moeten zorgen dat alle gemeenten hetzelfde vergunningenbeleid voeren. Centraal in het oorspronkelijke wetsvoorstel stond de invoering van een landelijke registratieplicht voor sekswerkers en de criminalisering van ongeregistreerde sekswerkers en hun klanten. Dat stuitte op zoveel kritiek van sekswerkers, gezondheidswerkers, hulpverleners, onderzoekers en juristen dat de registratieplicht uiteindelijk strandde in de Eerste Kamer, onder andere vanwege strijd met de Nederlandse en Europese privacywetgeving. Daarnaast bevatte het wetsvoorstel een vergunningplicht voor alle vormen van sekswerk en een leeftijdsverhoging voor sekswerkers van 18 naar 21 jaar. Op dit moment ligt er een nieuw wetsvoorstel in de Eerste Kamer zonder de registratieplicht.

De huidige regering wil het wetsvoorstel echter opnieuw aanpassen. Zo wil ze alsnog een registratieplicht invoeren via verplichte intakegesprekken door de GGD, en wil ze een vergunningplicht voor alle vormen van sekswerk, inclusief zelfstandige thuiswerkers en escorts. Daarnaast zijn er plannen voor een 'pooierverbod' en ligt er een wetsvoorstel om klanten van mogelijke slachtoffers mensenhandel strafbaar te maken.

Ondanks afwijzing van de registratieplicht door de Eerste Kamer heeft een aantal gemeenten toch een lokale registratieplicht ingevoerd. Omdat het om gevoelige persoonsgegevens gaat, moeten ze daarvoor toestemming hebben van de Autoriteit Persoonsgegevens. Tot nu toe heeft deze geweigerd om toestemming te geven[14]. Gemeenten mogen sekswerkers dus niet registreren. Ook niet via verplichte intakegesprekken met de politie of de GGD. Vooruitlopend op een nieuwe wet hebben veel gemeenten alvast de minimumleeftijd voor sekswerkers verhoogd naar 21 jaar.

Positie van sekswerkers

Van de drie doelstellingen van de opheffing van het bordeelverbod blijft de verbetering van de sociale en arbeidspositie van sekswerkers achter, zoals verschillende evaluaties laten zien. Zo hebben sekswerkers bijvoorbeeld nog steeds problemen om een zakelijke rekening te openen of een hypotheek af te sluiten. Ook is het moeilijker geworden om zelfstandig zonder tussenkomst van een exploitant te werken. De eenzijdige nadruk op mensenhandel vergroot het stigma op sekswerk en maakt dat (vrouwelijke) sekswerkers steeds meer als onmondige slachtoffers worden gezien die gecontroleerd, beschermd en gered moeten worden. Tegelijk is het aantal vergunde seksbedrijven sinds 2000 sterk gedaald. Zo is bijna een derde van de ramen gesloten, vaak met het argument van bestrijding van mensenhandel. Veel maatregelen die in naam van de bestrijding van mensenhandel worden genomen, hebben een averechts effect en leiden tot meer illegaliteit, een groter risico op misbruik en werken onder onveilige omstandigheden. Steeds meer sekswerkers verzetten zich hier dan ook tegen. Zij eisen het recht op om als normale beroepsgroep erkend en behandeld te worden met dezelfde rechten als andere werkende burgers.

14 Zie bijv. autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/nieuws/ap-den-haag-mag-persoonsgegevens-prostituees-niet-registreren.

Hoofdstuk 3

Methoden

Het onderzoek geweld tegen sekswerkers is een participatief onderzoek. In dit hoofdstuk leggen we uit wat dit inhoudt. Vervolgens gaan we in op de kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden die zijn toegepast en beschrijven we de manier van dataverzameling en de onderzoekspopulatie.

3.1 Participatief onderzoek

Dit onderzoek naar geweld tegen sekswerkers is een participatief onderzoek. Dit betekent dat sekswerkers actief hebben deelgenomen in alle aspecten van het onderzoek: van het aannemen van de onderzoeker tot het vaststellen van de onderwerpen, het verzamelen en interpreteren van de data en het schrijven van het rapport. Hierdoor sluit het onderzoek beter aan bij de praktijk van sekswerkers in Nederland, komen de juiste onderwerpen aan bod en konden vragen op de juiste manier worden gesteld. Een team van negen (ex-)sekswerkers werd opgeleid als onderzoeksassistent. Zij namen 299 vragenlijsten af voor het kwantitatieve deel van het onderzoek. Doordat de vragen werden gesteld door interviewers die zelf ervaring hebben met sekswerk (en eventueel geweld) gaven respondenten makkelijker eerlijk antwoord op gevoelige vragen. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden (mixed methods). Naast de vragenlijsten verzamelden we via focusgroepdiscussies met de onderzoeks-assistenten en met diepte-interviews ook kwalitatieve data.

3.2 Kwantitatieve methoden

Voor de kwantitatieve datacollectie ontwikkelden we een vragenlijst met voornamelijk gesloten vragen. Uitgangspunt was daarbij de standaard vragenlijst naar geweld en stigma van de eerdere onderzoeken. Op deze manier kunnen we de data ook vergelijken met andere landen. De standaard vragenlijst is ontwikkeld met medewerking van de Vrije Universiteit van Amsterdam en gebaseerd op internationaal gestandaardiseerde vragenlijsten. Op basis van de uitkomsten van twee focusgroepdiscussies met de onderzoeksassistenten en verschillende testrondes is de oorspronkelijke vragenlijst aangepast aan de Nederlandse context. De uiteindelijke vragenlijst bestaat uit 57 vragen. Het grootste gedeelte van deze vragen bestaat uit verschillende subvragen waardoor het daadwerkelijke aantal vragen 330 is. De vragen zijn verdeeld over vijf blokken: respondentprofiel (90 vragen), geweld (173 vragen, onderverdeeld in vragen over fysiek geweld, seksueel geweld, financieel economisch geweld en emotioneel geweld), ervaringen met de politie (22 vragen), preventieve strategieën (19 vragen) en netwerken (26 vragen). Het afnemen van de vragenlijst nam ongeveer anderhalf uur in beslag. Na de invoer van de vragenlijsten is de volledige dataset gescreend op missende en onwerkelijke data. Afwijkende invoer is teruggezocht in de vragenlijsten en gecorrigeerd. De analyse van de data is gedaan met SPSS en R-software.

Voor de analyse van de vragen naar geweld en factoren die van invloed zijn op geweld is de dataset gedichotomiseerd[15]. Voor de mate waarin de verschillende vormen van geweld voorkomen, berekenden we het percentage van de respondenten dat de betreffende vorm van geweld minimaal een keer in het afgelopen jaar had ervaren. Voor de analyse naar de factoren die van invloed zijn op geweld zijn logistische regressieanalyses gedaan met een bijbehorende OR en p-waarde als uitkomst met een afkapwaarde van ($p<0.100$). In verband met de validiteit presenteren we in dit rapport geen uitkomsten met een hogere p-waarde.

15 Dat betekent dat sekswerkers die een bepaalde vorm van geweld minimaal een keer in de afgelopen twaalf maanden hebben meegemaakt zijn gecodeerd als 1 (ongeacht de dader, hoe vaak het voorgekomen is en de intensiteit) terwijl sekswerkers die deze vorm van geweld in de afgelopen twaalf maanden niet hebben meegemaakt zijn gecodeerd als 0.

3.3 Kwalitatieve methoden

Voor het kwalitatieve deel van het onderzoek namen we negentien diepte-interviews af. De geïnterviewde sekswerkers varieerden in gender, waren afkomstig uit het hele land en werkzaam in verschillende vormen van sekswerk. De interviews duurden gemiddeld een uur. In de interviews vroegen we naar hoe sekswerkers geweld definiëren, welke ervaringen zij hebben met geweld en welke aanbevelingen zij hebben. Deze interviews zijn opgenomen, getranscribeerd, gecodeerd en geanalyseerd door middel van DeDoose software. Daarnaast vonden vier inhoudelijke focusgroepsdiscussies met sekswerkers plaats. De eerste twee focusgroepdiscussies waren gericht op de opzet van het onderzoek en de inhoud van de vragenlijsten. De laatste twee gingen over de interpretatie van de data. Ook de onderzoeksassistenten verzamelden veel waardevolle informatie. Deze informatie kwam terug tijdens de focusgroepdiscussies en lazen we in aantekeningen die zij maakten tijdens het afnemen van de vragenlijst. Een aantal open vragen in de vragenlijst leverden eveneens extra kwalitatieve informatie en waardevolle voorbeelden op.

3.4 Dataverzameling

De respondenten voor dit onderzoek zijn geworven via de sneeuwbalmethode, het verspreiden van flyers, door veldwerk langs tippelzones, raambordelen, in clubs en privéhuizen, via GGD'en en andere organisaties voor sekswerkers en via internet (website PROUD, Twitter, Facebook). We vroegen elke respondent of hij of zij andere sekswerkers kende die interesse zouden hebben in deelname. Op deze manier lukte het een grote en diverse groep te bereiken. Om heterogeniteit te garanderen en een vergelijking tussen de groepen mogelijk te maken, identificeerden we een aantal groepen voorafgaand aan de datacollectie. Gedurende de datacollectie is gemonitord of er voldoende respondenten uit de verschillende subgroepen geïncludeerd werden, zodat we hierop eventueel konden bijsturen. Alle sekswerkers die op het moment van het onderzoek in Nederland werkten (vergund en onvergund) konden meedoen aan het onderzoek. Alle vormen van sekswerk zijn geïncludeerd, mits een sekswerker real life contact had met klanten. Sekswerkers die alleen via de webcam of telefonisch werken, konden dus niet participeren. De vragenlijsten zijn afgenomen in het Nederlands, Engels en Spaans. Sekswerkers die geen van deze talen voldoende beheersen konden niet meedoen. Respondenten gaven toestemming voor deelname door een toestemmingsformulier te ondertekenen en ontvingen als onkosten-vergoeding na afloop van het interview 50 euro. De interviews vonden plaats in januari tot september 2017.

3.5 Onderzoekspopulatie

In totaal zijn er voor het kwantitatieve deel van het onderzoek 299 sekswerkers geïnterviewd. Zij werken verspreid over heel Nederland en variëren in gender (cisman, cisvrouw of anders[16]), werkvorm (tippelzone, ramen, clubs, thuiswerker etc.), land van herkomst en in hoeverre zij altijd legaal vergund, soms legaal vergund of nooit legaal vergund werken[17].

Driekwart van de sekswerkers in dit onderzoek is geïdentificeerd als vrouw (75%), 15% als man en de overige 9% als anders. De respondenten zijn tussen de 18 en 72 jaar oud, de gemiddelde leeftijd is 38. Iets meer dan een kwart (29%) werkt vier jaar of korter, 22% heeft vijf tot tien jaar werkervaring, 26% werkt tussen de elf en 21 jaar en 24% werkt 22 jaar of langer. Qua opleidingsniveau is de groep vergelijkbaar met de algemene Nederlandse bevolking. De sekswerkers die meewerkten aan dit onderzoek komen uit 42 verschillende landen. Ongeveer de helft (52%) is geboren in Nederland. Een aanzienlijk deel is geboren in Midden- en Zuid-Amerika (20%) en Zuid- en Oost-Europa (16%). De andere respondenten komen uit Azië (3%) en Afrika (3%). Eén respondent komt uit Oceanië (Australië). De sekswerkers werken verspreid over het land, zowel in stedelijk gebied als daarbuiten.

De gemiddelde leeftijd waarop de respondenten begonnen met sekswerk is 25 jaar. Variërend tussen de 15 en 65 jaar. De mediaan van het aantal uren dat sekswerkers in dit onderzoek werken is 27 uur[18]. Iets minder dan de helft heeft ook een andere baan, waaraan zij gemiddeld 21 uur besteden. De sekswerkers in dit onderzoek hebben gemiddeld veertien klanten per week. Meer dan de helft (54%) zegt altijd een condoom

16 In dit onderzoek vergelijken we de drie groepen, namelijk cisvrouwen, cismannen en anders (in deze laatste categorie vallen o.a. transvrouwen en transmannen).
17 Het verschil tussen deze werkvormen wordt later uitgelegd.
18 Dit betekent dat de helft van de sekswerkers minder dan 27 uur per week werkt en de andere helft meer dan 27 uur.

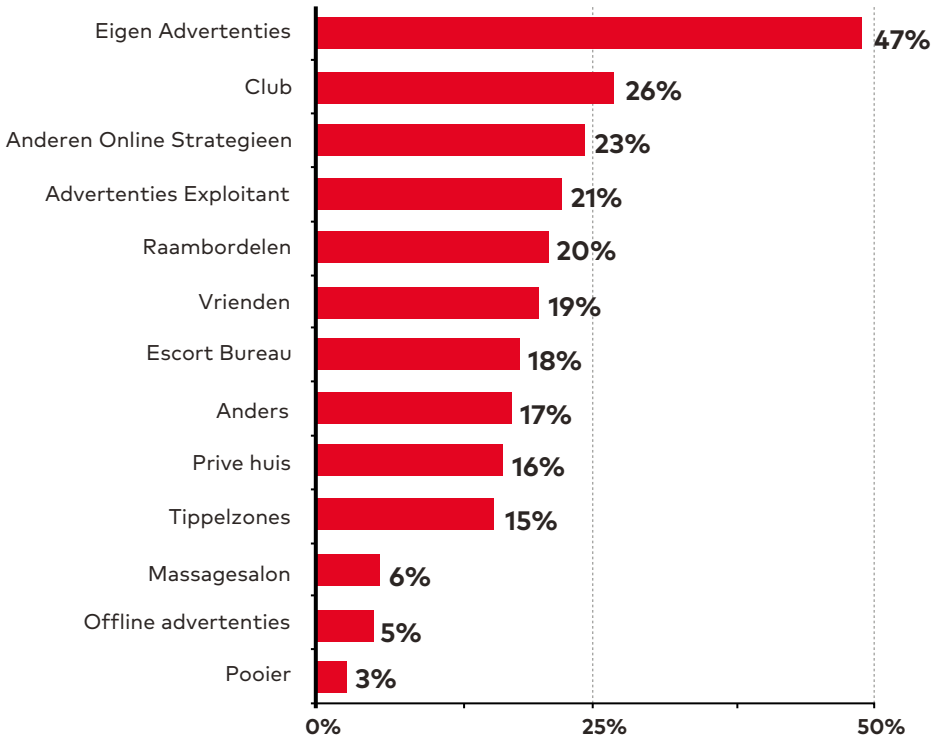
te gebruiken bij orale, vaginale en anale seks. Sekswerkers in dit onderzoek laten zich gemiddeld drie keer per jaar testen op soa's en hiv.

Verschillende redenen spelen een rol bij het starten met sekswerk. Financiële motieven komen het vaakst terug. 245 respondenten (84%) geven aan te zijn begonnen om zelfstandig in hun onderhoud te kunnen voorzien. Tweederde (67%) dacht dat zij op deze manier meer geld konden verdienen dan met een andere baan. Een even groot deel (66%) gaf daarbij aan dat het hen leuk leek of dat zij nieuwsgierig waren. Ruim de helft (58%) zei dat de uren en de flexibiliteit die het werk biedt een rol speelden bij de keuze voor sekswerk. 82 respondenten (28%) wilden met sekswerk hun studie ondersteunen of doorzetten. 38 sekswerkers in het onderzoek (13%) werkten om hun drugsverslaving te bekostigen en 25 respondenten (8%) vertelden dat iemand hen dwong om te starten met sekswerk. Ruim eenderde van de respondenten gaf een toelichting bij deze vraag. Hierbij worden de autonomie en de flexibiliteit die het werken als sekswerker met zich meebrengt vaak genoemd. Er zijn ook sekswerkers met een transgender achtergrond die aangeven dat zij weinig andere mogelijkheden hadden om geld te verdienen. Verder wordt bijvoorbeeld genoemd: "Omdat ik schulden had en hoe hard ik ook werkte, ik kwam er niet uit", "Toen ik begon met sekswerk werd ik gedwongen, inmiddels werk ik voor mijzelf en spelen vrijheid en flexibiliteit een grote rol", "Het was voor mij een manier om op jonge leeftijd zelfstandig te kunnen wonen en te kunnen studeren,", "Ik houd erg van seks, ik heb van mijn hobby mijn werk gemaakt", "Ik werkte in de verpleging en zag bij cliënten dat hier behoefte aan was", "Spannend en makkelijk, snel geld verdienen", "Een manier om interessante mensen te ontmoeten". Een respondent zegt: "Ik zie het als een gewone baan." 56% is meer dan de helft van de tijd tevreden over zijn of haar baan, 23% altijd.

"Dit werk past bij mij. Ik hou van het nachtleven, ik hou van avontuur. Ik heb leuke collega's. Geen saaie ingedeelde pauzes. [...] Je hebt gewoon je vrijheid, je werkt op afspraak, je doet je ding... en als je je ding goed doet heb je veel afspraken en je bent gewoon bezig. En dat vind ik heerlijk. En ik kan er prima van rondkomen [...]."

R16 vr sw, escort via bureau en zelfstandig

Onderstaande figuur geeft de plekken weer waar de sekswerkers in dit onderzoek hun klanten werven. Veel sekswerkers geven aan dit op verschillende plekken te doen. Van de 299 sekswerkers gaf 34% aan op één manier te werven. 28% zegt dit op twee manieren te doen. De sekswerkers die op drie of meer manieren werven vormen samen 37%.

Figuur 1: Locatie werven van klanten

Hoofdstuk 4

Ervaring met geweld

In dit hoofdstuk beschrijven we de geweldservaringen van sekswerkers. Per vorm van geweld geven we eerst een definitie en beschrijven we de geïdentificeerde subvormen. Ook wordt duidelijk in hoeverre de sekswerkers deze (sub)vormen van geweld ervoeren in de afgelopen twaalf maanden en wie de daders zijn van de verschillende geweldsvormen.

4.1 Definitie van geweld

In samenwerking met sekswerkers definieerden we vier verschillende vormen van geweld: fysiek, seksueel, financieel/economisch en emotioneel geweld. Iedere vorm van geweld heeft een aantal subvormen. Onderstaande box toont het overzicht van de vier hoofdvormen en de twaalf subvormen die onderscheiden zijn en terugkomen in het onderzoek.

Respondenten associëren geweld in het algemeen met iets dat hen aangedaan wordt door een ander tegen hun zin in: "Simpel gezegd alles wat de grens van de ander over gaat zonder dat daar toestemming voor is gegeven." (R1 tr sw, straat en raam) Geweld wordt dus ook wel verwoord als het overschrijden van een grens of het gevoel hebben dat iemand anders de controle overneemt. "Wat ik geweld vind? Ik vind het al geweld als iemand de zeggenschap over mij wil hebben." (R12 vr sw, raam) "Geweld is alles wat op mij intimiderend overkomt zeg maar. Dus dat hoeft niet per se lichamelijk te zijn, maar ook verbaal of mentaal." (R2 tr sw, thuis en escort zelfstandig)

In eerste instantie refereren veel sekswerkers vooral aan fysiek geweld, zoals vastpakken en slaan, en emotioneel geweld, zoals intimidatie en dwang. "Ja, mijn definitie van geweld is toch wel fysiek. Fysieke aanvallen zeg maar. Kijk, zo'n jongen die wegloopt zonder te betalen, dat ervaar ik niet als geweld. Maar je wordt opgelicht eigenlijk. [...] Misschien is het in de ogen van iemand anders wel geweld. Maar in elk geval, ik zie geweld als een fysieke aanval." (R6 vr sw, escort zelfstandig) Sekswerkers refereren minder vaak uit zichzelf aan financieel geweld en de meer impliciete vormen van geweld, zoals stigma en discriminatie. Wanneer we deze vormen van geweld met hen bespreken, blijkt dat zij deze vormen echter wel degelijk meemaken.

"Verleden jaar kwam er een man bij mij aan het raam. Toen hij binnenkwam zei hij meteen: 'Gordijn dicht!' [...] Hij scheurde mijn kleren af en gooide me op het bed. En hij zei 'Als jij niet doet wat ik je zeg dan heb je zo meteen geen ogen meer!' Dus, ja, hoe ik het voor elkaar gekregen heb weet ik niet. Toen kon ik hem een dauw geven. Nou wil je niet geloven, maar die alarmknop die deed het niet. [...] Maar, toen ik hem een dauw gaf, ging hij wat naar achteren. [...] Ik heb het gordijn opengedaan. [...] Dus ik stond daar spiernaakt, ik zeg 'Eruit! Meteen!' Ik ben daar wel weken van de kaart van geweest."

R12 vr sw, raam

Fysiek geweld

Onder fysiek geweld verstaan we het gebruik van fysieke kracht met de mogelijke consequentie de ander ongewenst te verwonden, verzwakken, verminken en/of pijn te doen. Denk aan schoppen, duwen, bijten, krabben, vastpakken, spugen en branden. Ook als iemand ongewenst jouw ruimte is binnengevallen, spreken we van fysiek geweld. Een speciale vorm van fysiek geweld is wanneer je gedwongen wordt om iets aan je lichaam te doen. Het gaat hierbij niet alleen om gedwongen medische handelingen zoals abortus, prikpil of soa/aidstest, maar ook om plastische chirurgie, tatoeages, piercings of seks zonder condoom. Ook gedwongen overwerken en gedwongen middelengebruik vallen hieronder.

Seksueel geweld

Seksueel geweld is iedere voor de betrokkene ongewenste seksuele handeling of poging tot seksuele handeling. Een deel van seksueel geweld is aanranding, verkrachting en wanneer je wordt gedwongen tot seks. Een speciaal aspect van seksueel geweld zijn ongewenste seksuele diensten. Het gaat hierbij om de gevallen waarin je wel een akkoord hebt bereikt om specifieke diensten te verlenen, maar uiteindelijk zonder jouw toestemming in een situatie belandt waarin je onverwachts diensten verleent die je niet wilde leveren of hiertoe wordt gedwongen. Bijvoorbeeld ongewenste groepsseks, ongewenst slikken van sperma, ongewenst strippen of wanneer je kleding moet dragen die je niet wilt. Een andere speciale vorm van seksueel geweld is afpersing voor seks. Je kunt afgeperst worden met verschillende middelen, bijvoorbeeld met geld, boetes of outing. Een ander aspect van seksueel geweld is seksuele intimidatie. Dit kan fysiek zijn, wanneer iemand bijvoorbeeld ongewenst zijn hand door je haar haalt of je borst aanraakt. Het kan ook verbaal zijn, wanneer iemand ongewenste seksuele opmerkingen maakt.

Financieel en economisch geweld

Financieel en economisch geweld is elke vorm van misbruik van jouw toegang tot economische en financiële middelen en diensten. Financieel geweld zijn alle vormen van chantage of diefstal met als doel het afpersen of stelen van geld of andere waardevolle bezittingen. Dit is ouderwets stelen, maar bijvoorbeeld ook financiële uitbuiting, het opzettelijk en onterecht aanslaan van belastingen of boetes en het gijzelen van jouw geld op een bankrekening. Het andere aspect van financieel economisch geweld is financiële en/of economische uitsluiting. Hierbij gaat het om alle vormen van onterechte uitsluiting van financiële middelen of economische mogelijkheden omdat je sekswerker bent. Bijvoorbeeld uitsluiting van lidmaatschap bij instanties, verzekeringen of banken. Het gaat hier ook om uitsluiting van werk- of woonmogelijkheden.

Emotioneel geweld

Emotioneel geweld is iedere daad die jouw gevoel van identiteit en eigenwaarde aantast. Denk aan straf, isolatie, verbale aanval, belediging, vernedering of intimidatie. Stigma en discriminatie vallen hier ook onder. Pesterijen en vernederingen, zoals uitlachen, uitschelden, bagatelliseren en belachelijk maken zijn ook emotioneel geweld. Andere aspecten van emotioneel geweld zijn onnodige, ongewenste, en opdringerige vragen. Maar ook privacyschending is emotioneel geweld, bijvoorbeeld als iemand ongewenst foto's neemt, ongewenst je persoonlijke gegevens verkrijgt of als je ongewenst ge-out wordt. Een laatste categorie van emotioneel geweld is stalking.

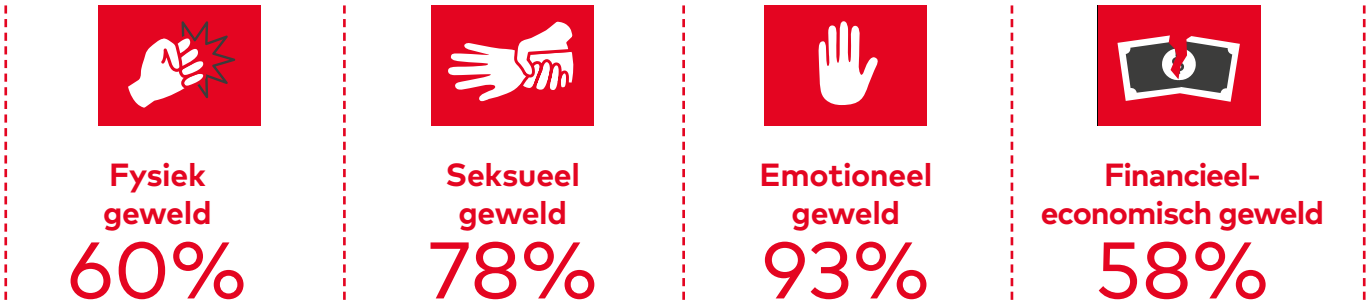
4.2 Ervaren geweld

Onderstaand figuur laat zien dat in de afgelopen twaalf maanden 60% van de sekswerkers in dit onderzoek fysiek geweld ervoer, 78% seksueel geweld, 93% emotioneel geweld en 58% financieel economisch geweld.

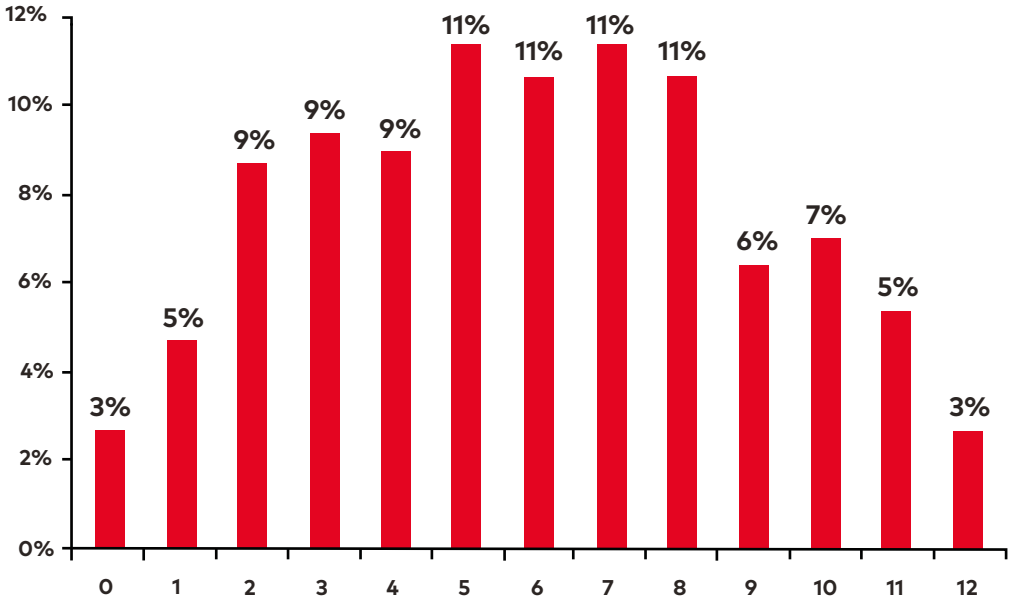
In totaal ervoer 97% van de respondenten in dit onderzoek in de afgelopen twaalf maanden een vorm van geweld. Binnen de vier hoofd-categorieën vroegen we de sekswerkers namelijk naar twaalf subvormen van geweld. Slechts 3% maakte in het afgelopen jaar géén van deze twaalf vormen van geweld mee.

In onderstaande figuur is zichtbaar hoeveel verschillende vormen van geweld de sekswerkers in dit onderzoek in het afgelopen jaar meemaakten. Te zien is dat evenveel sekswerkers weinig vormen van geweld meemaken als veel vormen van geweld. Ongeveer de helft maakte vier tot acht vormen van geweld mee. Een kwart maakte minder dan vier verschillende vormen mee en 21% meer dan acht vormen van geweld.

In de volgende paragrafen beschrijven we aan de hand van praktijkvoorbeelden hoe verschillende vormen van geweld voorkomen.

Figuur 2: Ervaren geweld in de afgelopen twaalf maanden

Figuur 3: Vormen van geweld meegemaakt

4.3 Fysiek geweld

Fysiek geweld

60%

Fysiek geweld

56%

Iets aan het lichaam doen

27%

Zes op de tien sekswerkers in dit onderzoek (60%) ervoeren in de afgelopen twaalf maanden minimaal een keer een vorm van fysiek geweld. 56% gaf aan fysiek geweld als op zichzelf staande vorm mee te maken. 27% maakte (ook) de vorm van fysiek geweld mee waar zij gedwongen werden iets aan hun lichaam te doen[19].

De aard van fysiek geweld die de respondenten in dit onderzoek ervaren loopt zeer uiteen. Van bijvoorbeeld klanten die hard aan sekswerkers' haren of tepels trekken, in hun lippen bijten tijdens het zoenen of hun hoofd naar beneden duwen tijdens het pijpen tot zware mishandeling. Een sekswerker vertelt: "Ik had samen met een collega een afspraak met een klant. Ik zou gebondeerd worden waarna tepelklemmen geplaatst werden. De tepelklemmen werden steeds strakker getrokken. Ik gaf aan dat ze te strak zaten. Maar die klant ging door. Hij bleef proberen de tepelklemmen strakker te trekken. Ik gaf weer aan dat ze te strak zaten en gaf hem een waarschuwing. Gelukkig haalde hij de tepelklemmen er toen wel af". Een andere respondent vertelde aan een van de onderzoeks-assistenten dat zij een keer mishandeld werd door een klant van de luxe club waar zij werkte. "Toen ik probeerde te vluchten, trok hij me aan mijn haren terug en gooide mij op bed. Hij schopte mij en sloeg mij met zijn vuisten en riem. Doordat de muziek hard stond hoorde niemand mij schreeuwen."

De data laten zien dat fysiek geweld vaak voorkomt in combinatie met seksueel geweld. Een voorbeeld is een respondent die een klant had die haar beet en vasthield terwijl hij haar tegen haar zin extreem ruig penetreerde. Fysiek geweld wordt ingezet om een sekswerker tegen haar (of zijn) zin tot seksuele handelingen te dwingen. Dit wordt geïllustreerd door de volgende uitspraak: "Eind vorig jaar had ik een hele vervelende klant. Hij wilde filmopnames maken, terwijl dit niet was afgesproken. Eerst begon hij leuk, maar hij werd verbaal agressief en later ook fysiek agressief. Met gebruik van geweld eiste hij dingen die niet afgesproken waren." (R1 tr sw, straat en raam)

Ook gedwongen worden om seksuele handelingen zonder condoom te verrichten valt onder fysiek geweld. Uit de diepte-interviews blijkt dat dit geregeld voorkomt. Bijvoorbeeld bij respondent 6 die zelfstandig werkt als escort: "Ik wil dus met condooms, die wil ik gebruiken. Maar dat lukt niet altijd. Laatst had ik ook een klant, en die gaat dan tóch door en wordt dan intiem zonder condoom." (R6 vr sw, escort zelfstandig)

"Ik heb weleens klanten die erg houden van harde spelletjes. Ja, ik vind dat niet altijd leuk. Het is wat zij willen, maar het is niet mijn manier van plezier in seks hebben. [...] Ik doe daaraan mee, zeg maar. En dan denk ik soms weleens 'mijn god, dit gaat inderdaad wel hard'."

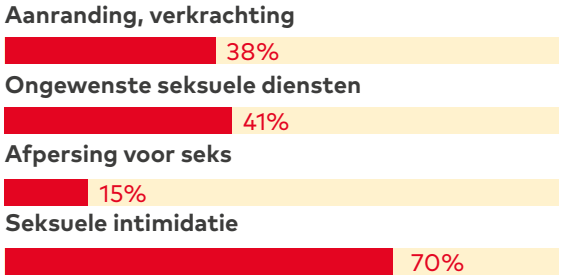
R6 vr sw, escort zelfstandig

19 Omdat de respondenten soms beide vormen van fysiek geweld meemaakten, is de optelsom van deze twee waarden niet meer dan 60%.

4.4 Seksueel geweld

Seksueel geweld
78%

Drie op de vier sekswerkers (78%) maakten in het afgelopen jaar minimaal één keer een of meer vormen van seksueel geweld mee. 22% maakte geen seksueel geweld mee. 71% werd seksueel geïntimideerd, 42% werd gedwongen tot ongewenste seksuele diensten en 39% werd minstens een keer aangerand of verkracht in de afgelopen twaalf maanden. Afpersing voor seks werd ervaren door 16% van de respondenten[20].

Een respondent van de vragenlijst die werkzaam is in een club zegt: "Seksuele intimidatie voorkom je niet in een club." Zij beschouwt seksuele intimidatie als 'part of the job'. Sekswerkers zeggen het belangrijk te vinden dat klanten hun grenzen respecteren. Een respondent geeft erotische massages. Zij geeft van tevoren duidelijk aan dat zij niet naakt masseert. "Willen ze een borst of bil aanraken, dan heb daar ik niet zo'n last van. Maar als ik zeg dat ik iets niet wil, dan wil ik daar respectvol in behandeld worden. Gebeurt dat niet, dan is het een keer en nooit meer." Een andere sekswerker die vroeger in een massagesalon werkte geeft aan dat klanten in een massagesalon vaak de grenzen opzoeken. Ze vertelt: "In veel zaken mag de klant bij tantra massages of duurdere massages wel aan de borsten en billen van de masseuse zitten, maar niet aan de vagina. Mijn ervaring is dat echt meer dan de helft van de mannen toch altijd even een hand tussen je benen probeert te krijgen en er niet altijd vriendelijk gereageerd wordt op een afwijzing." Deze sekswerker geeft aan dat zij werken in een massagesalon veel gevaarlijker vindt dan andere soorten sekswerk: "Vooral omdat er dus niet van tevoren duidelijk is wat de dienst inhoudt en wat de klant kan verwachten."

Sekswerkers in dit onderzoek treffen regelmatig klanten die aandringen op seksuele handelingen waarmee de sekswerker van tevoren niet heeft ingestemd. Het gaat dan bijvoorbeeld om klanten die het condoom afdoen, of die in sekswerkers' gezicht spuiten terwijl dit niet is afgesproken. Een vrouwelijke sekswerker maakte dit ook mee toen ze iets afsprak met een klant die vervolgens meer verwachtte: "Ik heb gezegd van ik wil gewoon een beetje knuffelen en zoenen. En toen kwam ik daar aan, en wou hij me vastbinden, en dat was niet de afspraak... Hij heeft me vastgebonden en geneukt...Maar op dat moment ik kon niks doen, ik kon niks zeggen. Zo voelde ik mij op dat moment." (R12 vr sw, raam) Wanneer sekswerkers niet toegeven aan de wensen van klanten, kan dit (seksueel) geweld als gevolg hebben.

Seksueel geweld gaat dus vaak gepaard met (de dreiging van) fysiek geweld. Een respondent van de vragenlijst vertelt over haar ervaring: "De afspraak was 20 [euro] voor pijpen, maar hij wilde per se neuken. [...] Hij duwde mij de bosjes in, ik kreeg takken in mijn rug en het deed hartstikke veel pijn. Hij gooide me daarna op de grond en heeft me verkracht." Een onderzoeksassistent vertelt dat de scheiding tussen seksueel en fysiek geweld dicht bij elkaar ligt.

"Ja, het is mij ook gebeurd. Ik kreeg een klap in mijn gezicht, hij dreigde dat hij mij in mijn kop ging schieten. Ik moest mijn kleren uit doen en ik moest hem pijpen. Hij heeft geld uit mijn portemonnee gepikt. [...] Ik was in shock... Daardoor was ik ook heel kalm. Ik heb niet gehuild, niet geschreeuwd, niet geslagen, terug... nee niks. Dat was het. De enige keer en ik hoop dat het zo blijft. [...] Het [werk] is altijd gezellig, ik vind het lekker, ik geniet ervan. Maar dat was, ja, dat was maar één keer."

R4 vr sw, zelfstandig

20 De optelsom van deze waarden is 78%, omdat de respondenten vaak meerdere vormen van seksueel geweld meemaakten.

4.5 Financieel economisch geweld

Financieel-economisch geweld

58%

Financieel geweld

50%

Financieel economische uitsluiting

24%

Financieel en economisch geweld werd door 58% van de sekswerkers in dit onderzoek ervaren in de afgelopen twaalf maanden. 51% ervoer de subvorm financieel geweld, 24% maakte financieel economische uitsluiting mee.

Sekswerkers maken regelmatig mee dat klanten niet betalen of geld stelen. Een respondent vertelde dat ze een afspraak met een klant had, maar vervolgens werd overvallen door drie mannen. De mannen bedreigden haar met een pistool en beroofden haar van 1000 euro. Een andere sekswerker werd bestolen terwijl ze even douchte na een afspraak en bij weer een ander verdween een klant zonder te betalen toen ze even afgeleid werd door haar telefoon.

Sekswerkers ervaren Opting-in als een systeem dat hen financieel geweld aandoet. Ze hebben te maken met de voorwaarden van een arbeidscontract, terwijl ze er geen voordelen van ondervinden. Ze missen bijvoorbeeld de sociale zekerheid in het geval van ziekte en ongevallen. Ook vinden respondenten dat ze middels Opting-in (te) veel geld moeten afdragen. Dit is een reden waarom sommigen besluiten niet te werken volgens dit systeem en bijvoorbeeld onvergund gaan werken.

Financieel economische uitsluiting behelst alle vormen van onterechte uitsluiting van financiële middelen of economische mogelijkheden omdat je sekswerker bent. Denk aan uitsluiting van lidmaatschap bij instanties, verzekeringen of banken, maar ook uitsluiting van werk- of woonmogelijkheden. Een sekswerker werd bijvoorbeeld uitgesloten door de bank waar zij een zakelijke rekening wilde openen: "Ze schreven zwart op wit dat ze niks met straatprostitutie te maken willen hebben, dat dat echt een branche is die ze uitsluiten." (R1 tr sw, straat en raam) Een andere respondent geeft aan dat zij een verzekering überhaupt niet aanvraagt, omdat ze vanwege het stigma automatisch een weigering verwacht. Sekswerkers vermijden financieel economische uitsluiting door bij dergelijke instanties niet open te zijn over hun beroep. Zouden ze hier wel open over zijn, dan zou het percentage vermoedelijke een stuk hoger liggen.

Er zijn respondenten die vinden dat de wet- en regelgeving ook een vorm van geweld zijn omdat je als sekswerker niet dezelfde rechten hebt als een andere zelfstandig ondernemer. Een sekswerker werkt bijvoorbeeld vanuit huis en ervaart dat de Belastingdienst haar veel vaker controleert dan andere ondernemers: "Ze [de Belastingdienst] zijn nu al drie of vier keer geweest, maar ik heb heel veel ondernemers als klant en als ik die vraag hoe vaak de Belastingdienst langs is geweest dan zijn ze vaak in vijftien jaar nog nooit gezien. Wij worden dus veel meer gecontroleerd. Waarom ben ik anders dan mijn buurvrouw, waarom ben ik anders dan mijn vriendin?" (R5 vr sw, massage zelfstandig)

"Als ik klanten niet ken dan laat ik ze eerst afrekenen. Maar ik dacht dat het bij deze klant wel achteraf kon. Toen waren we klaar en ik zeg 'Joh, ik krijg nog geld van je'. 'Nee, zegt hij'. 'Oh, jawel. Dat is niet de afspraak die we hebben gemaakt. Ik heb het hier heel duidelijk met jou over gehad. Dit is wat het kost, dit is wat jij mij gaat betalen.' 'Nee', zegt hij, 'Dat doe ik niet'. 'Jawel, want eerder kom je hier niet de deur uit. Ik krijg 50 euro van jou.' Uiteindelijk pakte hij zijn portemonnee, pakte hij er 40 uit. Ik zeg 'Ik krijg 50 euro van jou, en niet anders'. Toen heeft hij me wel 50 euro gegeven, en daarna heb ik hem nooit meer gezien."

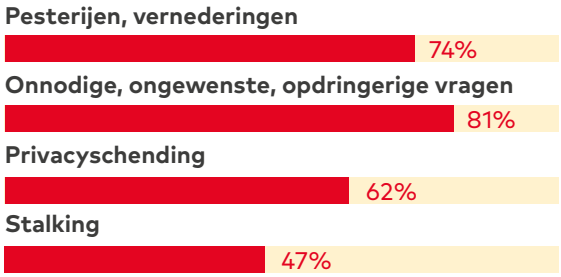
R10 vr sw, privéhuis

4.6 Emotioneel geweld

Emotioneel geweld

93%

De data laten zien dat emotioneel geweld het meest voorkomt, namelijk bij 93% van de respondenten. 82% van de sekswerkers kreeg in de afgelopen twaalf maanden te maken met onnodige, ongewenste en opdringerige vragen. 75% werd gepest of vernederd. 62% werd geschonden in zijn of haar privacy. En bijna de helft (47%) had te maken met stalking.

Veel sekswerkers in dit onderzoek worden geconfronteerd met onnodige, ongewenste en opdringerige vragen. Respondenten wordt dan bijvoorbeeld gevraagd hoeveel klanten zij per week hebben, hoeveel wordt betaald, wat zij voelen en denken na afloop, wat hun ouders en vrienden van hun werk vinden, maar ook wat hun eigenwaarde is. Dit soort vragen zijn afkomstig van individuen, maar ook van huisbazen en (overheids)instanties, zoals de politie en het UWV. De vragen kunnen emotioneel een enorme impact hebben. Zoals een van de sekswerkers zei: "Ik vond de vragen heel... ik voelde me vies en smerig." Een van de respondenten vertelt over een politiecontrole: "De politie is dan altijd zo van 'Ik wil weten of je niet gedwongen bent, en dat je het allemaal wel vrijwillig doet'. En dan gaan ze er teveel op door. En dat vind ik wel gewoon jammer. En ze houden zichzelf niet in de hand, want ze zijn gewoon nieuwsgierig en vragen van 'Ja, wat voor een bedrag krijg jij dan uiteindelijk van dit?' en 'Verdien je wel goed?' en 'Hoeveel klanten heb je, tot hoe laat moet je werken?' En dan staan ze met z'n vieren om mij heen. [...]." (R16 vr sw, privéhuis, escort via bureau en zelfstandig)

"Dag in dag uit [heb ik] weer een paar voorbijgangers die om je lachen... Ja, zo'n opmerking van 'Daar heb je weer zo'n vieze hoer'. Of 'Kijk die dan, die moet mij betalen die is zo lelijk...' Dat zijn wel dingen die je moet aanhoren."

R1 tr sw, straat en raam

Uit interviews blijkt dat sekswerkers die op straat of achter de ramen werken regelmatig te maken krijgen met voorbijgangers die hen uitlachen en/of vervelende, vaak kwetsende, opmerkingen maken. Respondenten geven aan dat je als sekswerker dus sterk in je schoenen moet staan. Pesterijen en vernederingen zijn echter niet alleen afkomstig van voorbijgangers. Er zijn ook sekswerkers die vertellen dat exploitanten hen vernederen en uitschelden. Uit angst hun werkplek te verliezen, laten zij dit gebeuren.

In de interviews noemden sekswerkers verschillende vormen van privacyschending. Het werd als erg hinderlijk ervaren dat toeristen en andere voorbijgangers foto's nemen van sekswerkers achter de ramen. Sekswerkers storen zich er ook aan dat sommige websites automatisch webcamshows verspreiden, waarna het materiaal mogelijk op andere (gratis) websites terecht komt. Ook het feit dat sekswerkers zich moeten registreren bij de gemeente, ervaren zij als privacyschending.

In de interviews werd ook stalking genoemd. Het lijkt hier vooral om klanten te gaan, die, zoals een respondent zegt, 'geobsedeerd' worden van een sekswerker. Deze klanten blijven vervolgens continu bellen, of komen langs op de werkplek van de sekswerker of zelfs thuis. Respondenten maken mee dat stalkers naar hen schreeuwen en (loze) bedreigingen doen. Een van hen maakte mee dat een stalker dreigde de club waarin hij werkte in brand zou steken. Klanten die zich afgewezen voelen kunnen ook tot stalking en bedreiging overgaan. Zo zette een klant die zich afgewezen voelde een foto van een sekswerker op internet met haar telefoonnummer erbij, zonder dat zij dit wilde.

Uit de interviews blijkt dat het stigma dat op sekswerk rust van grote invloed is op de manier waarop sekswerkers in Nederland handelen en behandeld worden. Als gevolg van een gevoel dat de maatschappij hen veroordeelt, houden veel respondenten hun werk liever voor zich. Veel van hen leven een dubbelleven. Een vrouwelijke sekswerker werkt al 25 jaar in het geheim omdat ze heel bang is voor het oordeel van haar vrienden (R19 vr sw, raam en thuis zelfstandig). Een andere respondent heeft ook

niemand ingelicht over het werk dat ze doet. Deze geheimhouding kan grote gevolgen hebben voor haar veiligheid, merkt ze op. Mocht er iets gebeuren dan weet immers niemand waar ze is (R6 vr sw, escort zelfstandig). Tegelijk vertelt een onderzoeksassistent dat de keuze voor geheimhouding ook een keuze voor veiligheid is. Juist om niet buitengesloten te worden. Veel respondenten houden hun werkzaamheden geheim voor (overheids) instanties, uit angst om anders behandeld te worden. "Ik zou het niet aan een instantie zomaar zeggen. Dan denk ik toch dat ze een ander beeld zullen hebben, en dat raar en naar zullen vinden. Nee, dat zou ik echt proberen te voorkomen." (R20 vr sw, escort) Dit is ook een reden waarom sekswerkers soms niet legaal-vergund willen werken. Zij zeggen niet in 'het systeem' te boek te willen staan als sekswerker.

4.7 Daders van geweld

Voor de twaalf subvormen van geweld vroegen we de sekswerkers telkens door welke daders zij het type geweld ervaren hadden. Mogelijke antwoordcategorieën waren: klanten, andere sekswerkers, baas, werkgever of exploitant, partner, vrienden, buren, politie en Belastingdienst. Het is belangrijk op te merken dat niet elke sekswerkers evenveel met elk type dader in contact komt. Klanten zijn vanzelfsprekend een categorie waar elke sekswerker veel mee in aanraking komt. Maar niet alle sekswerkers komen (vaak) in contact met verschillende instanties, exploitanten of bijvoorbeeld een pooier. De kans dat zij geweld door dit type dader ervaren is dus automatisch kleiner.

Daders van fysiek geweld
Vooral klanten veroorzaken fysiek geweld. 41% van de sekswerkers maakte in de afgelopen twaalf maanden fysiek geweld door een klant mee. Ook de intieme partner (17%) en andere sekswerkers (11%) scoren aanzienlijk als daders van fysiek geweld. De overige daders veroorzaakten onder minder dan 10% van de sekswerkers fysiek geweld. Ook bij 'iets aan het lichaam doen' is de klant met 17% de grootste dader.

Daders van seksueel geweld
Net als bij fysiek geweld, blijkt de klant het vaakst de dader van seksueel geweld. 30% van de sekswerkers ervoer in de afgelopen twaalf maanden aanranding of verkrachting door een klant. 10% van de sekswerkers ervoer deze vorm van geweld door een intieme partner. De overige potentiele daders veroorzaakten onder minder dan 10% van de respondenten deze vorm van seksueel geweld. 38% van de sekswerkers ervoer ongewenste seksuele diensten door een klant. 10% van de sekswerkers ervoer afpersing voor seks door een klant. Seksuele intimidatie door een klant werd door 60% van de sekswerkers ervaren. Deze vorm werd door 22% van de sekswerkers door toeristen en door 11% van de sekswerkers door een vriend of kennis ervaren.

Daders van financieel economisch geweld
24% van de sekswerkers ervoer financieel geweld door een klant. 11% door een baas, werkgever of exploitant. De overige daders veroorzaakten onder minder dan 10% van de sekswerkers deze vorm van financieel geweld. Bij financieel economische uitsluiting zijn banken de grootste daders. 9% van de sekswerkers maakte in de afgelopen twaalf maanden financieel economische uitsluiting mee door banken. 5% van de sekswerkers heeft dit ervaren door de gemeente. Belastingdienst en verzekeringen veroorzaakten beide onder 3% van de sekswerkers financieel economische uitsluiting. 2% van de sekswerkers ervoer financieel economische uitsluiting door een potentiele werkgever. Andere daders veroorzaakten bij minder dan 2% van de sekswerkers financieel economische uitsluiting.

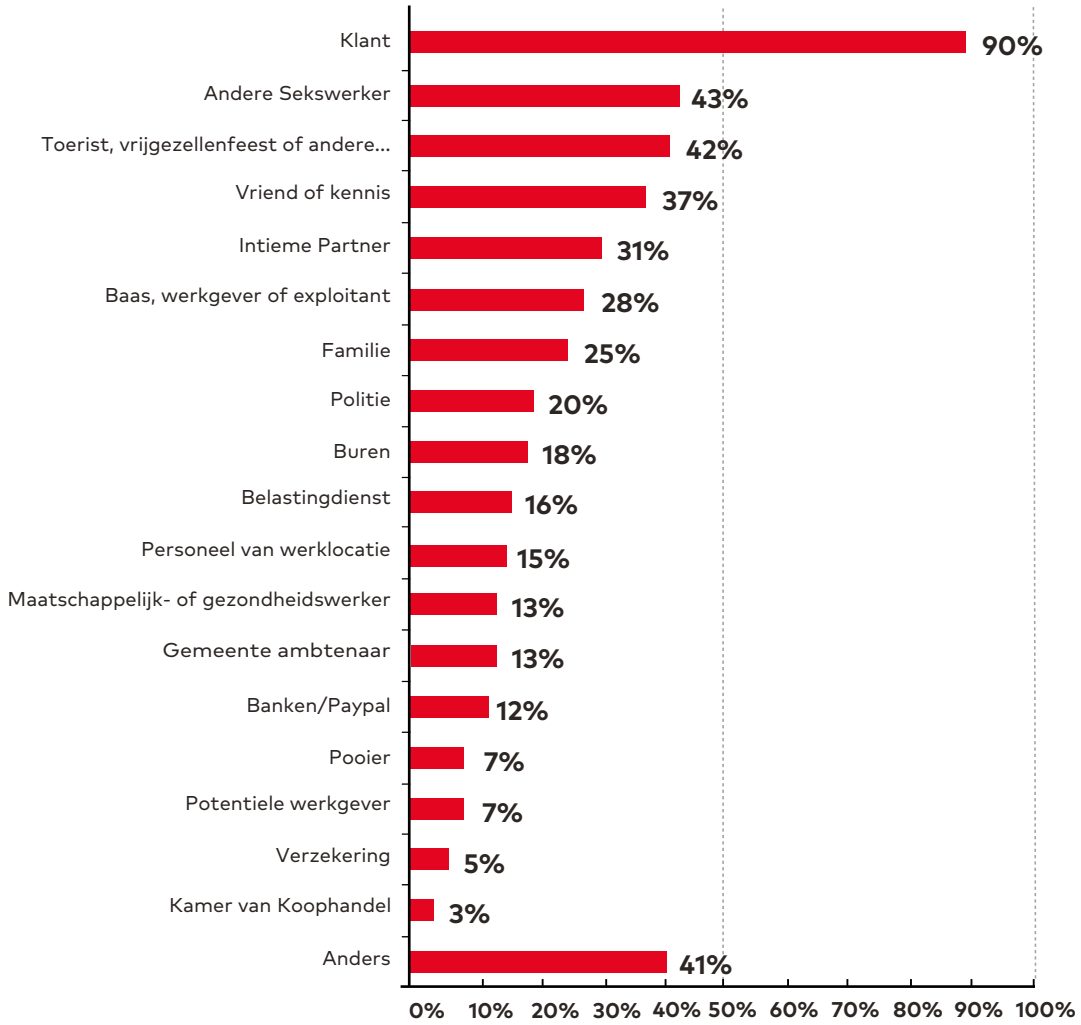
Daders van emotioneel geweld
Pesterijen en vernedering door een klant kwam bij 53% van de sekswerkers voor. 29% van de sekswerkers ervoer deze vorm van geweld door toeristen. 25% van de sekswerkers ervoer pesterijen of vernederingen door een andere sekswerker. 16% van de sekswerkers ervoer deze vorm van geweld door baas, werkgever of exploitant en 15% door een intieme partner. Ook 15% van de sekswerkers ervoer pesterijen of vernederingen door vrienden of kennissen en 14% door familie. Buren waren onder 11% van de sekswerkers een dader. Overige daders veroorzaakten onder minder dan 10% van de sekswerkers deze subvorm van emotioneel geweld. Opvallend is dat 13% van de sekswerkers pesterijen en vernederingen door andere daders die niet zijn meegenomen in de vragenlijst ervoer. Klanten stelden aan 72% van de sekswerkers onnodige, ongewenste en opdringerige vragen. Onder 27% van de sekswerkers was dit door een andere sekswerker. 22% ervoer dit door een vriend of

kennis en 19% door een toerist. Onnodige, ongewenste en opdringerige vragen werd onder 15% van de sekswerkers ervaren door de politie. 13% ervoer dit door een intieme partner en 13% ervoer dit door familie. 11% van de sekswerkers ervoer dit door een baas, werkgever of exploitant. Opvallend is dat 10% de buren en 8% maatschappelijk- of gezondheidswerkers als dader had ervaren. Privacyschending werd het meeste veroorzaakt door klanten. Dit was bij 41% van de sekswerkers. Onder 19% van de sekswerkers veroorzaakte een toerist privacyschending. 12% ervoer dit door andere sekswerkers en 10% door een vriend of kennis. De klant werd door 34% van de sekswerkers gezien als dader van stalking. 10% van de sekswerkers benoemden een intieme partner als dader voor stalking.

Daders geweld alle vormen samen

Als we alle vormen van geweld samenvoegen zien we welk percentage van de sekswerkers in het afgelopen jaar een vorm van geweld door welk type dader ervoer. Klanten als dader springen eruit. 90% van de sekswerkers ervoer in het afgelopen jaar minstens een vorm van geweld door klanten, 43% door andere sekswerkers, 42% door toeristen, vrijgezellenfeestjes of andere voorbijgangers, 37% door vrienden of kennissen, 31% door een intieme partner, 28% door een baas, werkgever of exploitant en 25% door familie. Minder dan een op de vier sekswerkers ervoer in het afgelopen jaar geweld door andere gecategoriseerde daders.

Voor alle vormen van geweld geldt dat klanten de grootste groep daders zijn. Bij financieel economische uitsluiting worden verschillende instanties genoemd. Daders van emotioneel geweld zijn vaker toeristen, collega's, werkgevers, vrienden of familie. Als we alle vormen samenvoegen wordt zichtbaar dat een aanzienlijk percentage van de sekswerkers een of meerdere vormen van geweld door verschillende soorten daders ervaart.

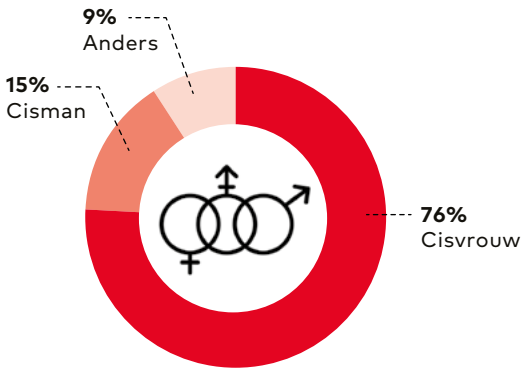
Figuur 4: Daders van geweld, alle vormen samen

Hoofdstuk 5

Factoren

In dit hoofdstuk bespreken we de factoren die samenhangen met het risico op geweld. We onderzochten of, en welke kenmerken van sekswerkers invloed hebben op het ervaren van geweld. We keken naar statistisch significante verschillen in het ervaren van de twaalf subvormen van geweld. De onderzochte factoren zijn: gender, leeftijd, geboorteland en taal, middelengebruik, condoomgebruik, sociale uitsluiting, wettelijke werkvorm, werklocatie en outing. Deze factoren worden hieronder een voor een besproken.

5.1 Gender

Figuur 5: Verdeling van gender

Driekwart van de respondenten in dit onderzoek is cisvrouw, 15% is cisman en 9% van de respondenten valt in de categorie 'anders'.

Cisvrouwen zijn personen die bij geboorte als vrouw zijn geïdentificeerd en zich vrouw voelen. Cismannen zijn personen die bij geboorte als man zijn geïdentificeerd en zich man voelen. 'Anders' omvat transmannen, transvrouwen en anderen die zich niet als cisman of cisvrouw identificeren. Onderstaande figuur geeft per vorm van geweld weer hoeveel sekswerkers binnen deze drie groepen in de afgelopen twaalf maanden geweld ervoer. Daarnaast wordt de Odds Ratio gegeven, mits deze statistisch significant is.

In de figuur is zichtbaar dan cismannen en anderen in dit onderzoek meer geweld hebben ervaren dan cisvrouwen. Met betrekking tot gender zijn cisvrouwen, cismannen en anders met elkaar vergeleken. Deze analyse laat zien dat cismannen en mensen die als anders geïdentificeerd zijn, significant meer risico lopen

	cisvrouw	cisman	anders
Fysiek geweld	54%	65%	61%
Iets aan lichaam doen	26%	30%	29%
Ongewenste seksuele diensten	27%	50% (1,7*)	39%
Afpersing voor seks	39%	59% (2,3**)	39%
Seksuele intimidatie	14%	23,9% (2,0*)	18%
Financieel geweld	69%	72%	79%
Pesterijen en vernederingen	49%	54%	54%
Onnodige, ongewenste of opdringerige vragen	22%	33%	29%
Stalking	72%	76%	93% (4,9**)
N	225	46	28

* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 1: Gender en geweld (referentiecategorie: cisvrouwen)

op geweld dan cisvrouwen. Binnen de subvormen van geweld werden vier statistisch significante resultaten gevonden.

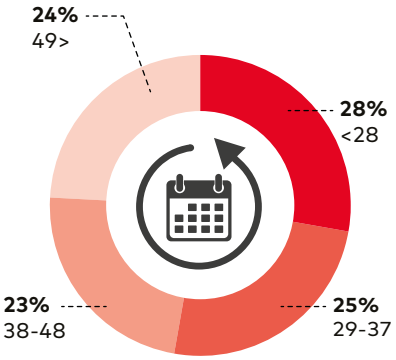
De uitkomsten laten zien dat cismannen 2.3**[21] meer odds hebben op ongewenste seksuele diensten ten opzichte van cisvrouwen. Cismannen hebben 2.0* meer odds op afpersing voor seks en 1.7* meer odds op aanranding en verkrachting. Mensen die zich als transgender of anders identificeren hebben 4.9** meer odds op pesterijen en vernederingen dan cisvrouwen. Dit betekent dus dat zij een sterk verhoogd risico lopen.

Meerdere respondenten zeggen dat transgender sekswerkers niet door klanten gerespecteerd worden. Een sekswerker, en voorvrouw van de transgenderbeweging, stelt in een interview dat geweld vaak het gevolg is van transfobie. Dit wordt afgereageerd op de sekswerker. Klanten kunnen ook bang zijn dat ze een seksueel overdraagbare aandoening hebben opgelopen en reageren dit vervolgens af op de sekswerker. Biculturele sekswerkers en sekswerkers die een andere taal spreken, zijn hiervoor extra kwetsbaarder, zegt zij.
Een transgender respondent ervaart extra kwetsbaarheid door zijn uiterlijk als gender-queer persoon. Hij zegt: “Ik kan het nooit uitzetten.” Ook wanneer hij niet aan het werk is komen mannen voortdurend op hem af om te vragen of hij beschikbaar is. Een andere respondent kent een voortdurende angst om vermoord te worden vanwege haar transidentiteit.

Een mannelijke sekswerker vertelt dat mannelijke sekswerkers meer dan vrouwen geconfronteerd worden met het taboe op sekswerk (R7 man sw, club ruilseks). Een onderzoeksassistent beaamt dit. De drempel is voor mannen nog hoger om aangifte te doen. En, zo zegt ze, als de dader denkt dat de kans op aangifte klein is, neemt het geweld toe. Daarbij komt dat er bijna geen vergunde werkplekken zijn voor mannen en transsekswerkers in Nederland. Dit heeft invloed op de bereidheid om aangifte te doen.

21 Significantieniveau .1 *
Significantieniveau .05 **
Significantieniveau .01 ***
Significantieniveau .001 ****

5.2 Leeftijd

Figuur 6: Verdeling van leeftijd

De gemiddelde leeftijd van sekswerkers in dit onderzoek is 38 jaar. De respondenten zijn redelijk gelijk verdeeld over de leeftijdsgroepen 18-27 jaar, 29-37 jaar, 38-48 en 48 jaar en ouder. In onderstaande figuur lijkt het alsof het risico op geweld lager is in de hoogste leeftijds-categorie. In de analyses namen we deze categorie als referentiegroep en keken we naar de verschillen voor de andere categorieën ten opzichte van deze groep.

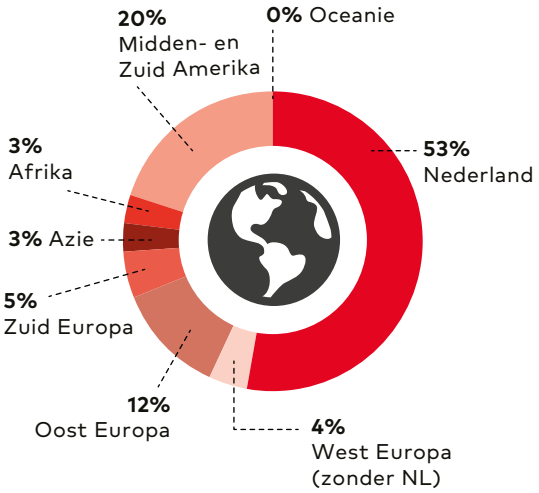
Bij de analyse van de verschillende vormen van geweld vonden we zestien statistisch significante resultaten. Sekswerkers jonger dan 28 jaar hebben 2,4** meer odds op aanranding en verkrachting, 2,0** meer odds op seksuele intimidatie, 2,0* meer odds op opdringerige vragen en 1,8* meer odds op stalking ten opzichte van de groep sekswerkers ouder dan 48 jaar. Bij de groep sekswerkers tussen de 29 en 37 jaar vonden we vier significante resultaten, allemaal binnen hoofdvorm seksueel geweld. Deze groep heeft 1,8* meer odds op aanranding verkrachting, 1,8* meer odds op ongewenste seksuele diensten, 2,3* meer odds op afpersing voor seks en 2,2* meer odds op seksuele intimidatie. De groep tussen de 38 en 48 jaar heeft ten slotte 2,7*** meer odds op seksuele intimidatie, 2,2* meer odds op pesterijen en vernederingen en 2,5** meer odds op opdringerige vragen. In de kwalitatieve data kwam leeftijd en geweld niet naar voren. Wel geven respondenten aan dat sekswerkers die sterk in hun schoenen staan minder geweld zullen ervaren. Dit bevestigt dat leeftijd en ervaring een rol kunnen spelen bij het risico op geweld.

	28-	29-37	38-48	49+
Fysiek geweld	58%	55%	59%	51%
Iets aan lichaam doen	35%	28%	22%	23%
Aanranding, verkrachting, dwang	50% (2,4**)	42% (1,8*)	35%	29%
Ongewenste seksuele diensten	45%	47% (1,8*)	42%	33%
Afpersing voor seks	13%	23% (2,3*)	16%	11%
Seksuele intimidatie	73% (2,0**)	74% (2,2**)	78% (2,7***)	57%
Financieel geweld	49%	46%	61%	49%
Financiële uitsluiting	27%	26%	26%	19%
Pesterijen en vernederingen	75%	76%	83% (2,2*)	69%
Onnodige, ongewenste of opdringerige vragen	85% (2,0*)	81%	87% (2,5**)	73%
Privacyschending	60%	68%	67%	57%
Stalking	56% (1,8*)	46%	48%	40%
N	84	74	69	70

* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 2: Leeftijd en geweld (Referentiecategorie: 49+)

5.3 Geboorteland en taal

Figuur7: Verdeling regio van herkomst

Iets meer dan de helft van de respondenten in dit onderzoek is geboren in Nederland. Een vijfde deel komt elders uit Europa. Een even groot deel komt uit Midden- en Zuid-Amerika en de rest uit Afrika (3%), Azië (3%) en Oceanië (één respondent). Allereerst vergeleken we het risico op geweld voor sekswerkers geboren in Nederland met sekswerkers die niet in Nederland werden geboren. Bij de analyse van de verschillende vormen van geweld vonden we drie statistisch significante resultaten. Sekswerkers die niet in Nederland werden geboren hebben 1.8** meer odds op privacyschending, 1.6**meer odds op financieel geweld en 1.6* keer meer odds op pesterijen en vernederingen ten opzichte van sekswerkers die wel in Nederland werden geboren. Dit betekent dat sekswerkers die niet in Nederland werden geboren meer risico lopen op privacyschending, financieel geweld en pesterijen en vernederingen. Het verschil is echter niet heel groot.

Onderstaand figuur laat de verschillen zien tussen sekswerkers afkomstig uit verschillende delen van de wereld.

Met inachtneming van deze categorieën komen uit de analyse vier statistisch significante resultaten naar voren. Met name voor sekswerkers uit Midden- en Zuid-Amerika. Deze groep heeft ten opzichte van de groep vrouwen die in Nederland geboren is 2,6*** meer odds op

	NL	West Europa (zonder NL)	Oost-Europa	Zuid-Europa	Azië	Afrika	Midden- en Zuid-Amerika	Oceanië
Fysiek geweld	50%	67%	49%	69%	50%	44%	72% (2,6 ***)	100%
Iets aan lichaam doen	31%	25%	14%	38%	20%	33%	26%	100%
Aanranding, verkrachting, dwang	42%	58%	23%	46%	40%	11%	38%	100%
Ongewenste seksuele diensten	40%	50%	34%	62%	30%	11%	53%	100%
Afpersing voor seks	14%	17%	17%	8%	30%	0%	21%	100%
Seksuele intimidatie	69%	50%	63%	85%	70%	67%	79%	100%
Financieel geweld	44%	50%	40%	77%	60%	33%	67%	100%
Financiële uitsluiting	27%	8%	26%	23%	20%	33%	22%	0%
Pesterijen en vernederingen	71%	67%	66%	92%	90%	67%	85% (0,23 **)	100%
Onnodige, ongewenste of opdringerige vragen	79%	58%	80%	100%	80%	78%	90% (2,3 *)	100%
Privacyschending	56%	50%	60%	92% (9,6 **)	80%	33%	76% (2,5 ***)	100%
Stalking	49%	42%	34%	69%	50%	44%	47%	100%
N	153	12	35	13	10	9	58	1

* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 3: Herkomstregio en geweld (referentiecategorie: Nederlandse sekswerkers)

fysiek geweld, 2,3* meer odds op opdringerige vragen en 2,5*** meer odds op privacy-schending. Met betrekking tot pesterijen of vernederingen treedt er juist een beschermend effect op. Sekswerkers geboren in Midden- en Zuid-Amerika hebben 4,3** minder odds op deze vorm van emotioneel geweld. Ten slotte hebben sekswerkers geboren in Zuid-Europa 9,6** meer odds op privacyschending.

Respondenten verklaren dit doordat sekswerkers die niet in Nederland geboren zijn misschien minder snel naar de politie kunnen/durven gaan. En meer risico lopen doordat zij de taal minder goed spreken. Om dit laatste in kaart te brengen maakten we een analyse naar het risico op geweld en de taal waarin het interview is afgenomen. 67% van de interviews is afgenomen in het Nederlands, de overige 33% in het Engels of Spaans. Bij de analyse van taal vergeleken we vragenlijsten die in het Nederlands zijn afgenomen met vragenlijsten die in het Engels en Spaans zijn afgenomen. In de analyse gingen we uit van het principe dat sekswerkers waarbij de vragenlijst in het Nederlands is afgenomen, voldoende bezit hebben van de Nederlandse taal.

De statistisch significante resultaten laten zien dat sekswerkers die onvoldoende bezit hebben van de Nederlandse taal, meer odds op geweld hebben dan sekswerkers die de Nederlandse taal wel voldoende beheersen. Binnen de twaalf subgroepen van geweld vonden we acht statistisch significante resultaten. Sekswerkers die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen hebben 2.4*** meer odds op privacyschending, 2.3** meer odds op opdringerige vragen, 2.1** meer odds op seksuele intimidatie, 2.0** meer odds op pesterijen en vernederingen, 1.8** meer odds op fysiek geweld, 1.6* meer odds op ongewenste seksuele diensten ten opzichte van sekswerkers die de Nederlandse taal voldoende beheersen. Een respondent geeft als mogelijk verklaring voor dit verhoogde risico op geweld, de grotere kans op miscommunicatie. De sekswerker kan de wensen van een klant verkeerd interpreteren, bijvoorbeeld op het gebied van SM. Hij of zij kan zo bloot komen te staan aan geweld, terwijl het misschien voorkomen had kunnen worden wanneer sekswerker en klant elkaar goed hadden begrepen.

Opvallend is dat taal een beschermend effect heeft voor aanranding en verkrachting. Dit betekent dat sekswerkers die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, 1.6* minder odds op aanranding en verkrachting hebben in vergelijking tot sekswerkers die de taal wel voldoende beheersen. Het zou kunnen dat sekswerkers die de Nederlandse taal niet voldoende begrijpen aanranding of verkrachting anders interpreteren. Een onderzoeksassistent

	Nederlands sprekend	niet-Nederlands sprekend
Fysiek geweld	51%	66% (1,8**)
Iets aan lichaam doen	26%	29%
Aanranding, verkrachting, dwang	42%	32% (0,64*)
Ongewenste seksuele diensten*	38%	49% (1,6*)
Afpersing voor seks	17%	14%
Seksuele intimidatie	66%	80%(2,1**)
Financieel geweld	47%	58%
Financiële uitsluiting	23%	28%
Pesterijen en vernederingen	71%	83%(2,0**)
Onnodige, ongewenste of opdringerige vragen	78%	89%(2,3**)
Privacyschending	56%	75%(2,4***)
Stalking	48%	45%
N	199	100

* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 4: Taal en geweld (referentiecategorie: Nederlandssprekend)

geeft hierbij als voorbeeld een sekswerker die anale verkrachting niet definieerde als verkrachting. In zijn taal en cultuur gold het woord verkrachting alleen voor vaginale verkrachting.

5.4 Middelengebruik

In dit gedeelte bespreken we de effecten van middelengebruik op geweld. In de analyse namen we de volgende middelen mee: alcohol, kalmeringstabletten of voorgeschreven medicatie, softdrugs en harddrugs. We berekenden zowel het middelengebruik van de sekswerker zelf als het middelengebruik door de klant. In alle gevallen zorgt middelengebruik voor een verhoogd risico op geweld.

Middelengebruik door de sekswerker
Iets minder dan helft van de sekswerkers (46%) gebruikte in het afgelopen jaar weleens alcohol bij het werk. Een kwart (27%) gebruikte weleens softdrugs en ongeveer evenveel respondenten (26%) gebruikten weleens harddrugs tijdens het werk in het afgelopen jaar. Kalmeringstabletten en andere (voorgeschreven) medicijnen werden door 13% van de respondenten een keer of vaker gebruikt tijdens het werk in het afgelopen jaar.

Kwantitatieve data-analyse laat zien dat sekswerkers die in de afgelopen twaalf maanden zelf alcohol gebruikten significant meer odds hebben op beide vormen van fysiek geweld, twee vormen van seksueel geweld, financieel economische uitsluiting en twee vormen van emotioneel geweld. Sekswerkers

Sekswerkers die...	niets gebruiken	alcohol gebruiken	kalmerings-tabletten of andere voorge-schreven drugs	softdrugs gebruiken	harddrugs gebruiken
Fysiek geweld	42% (0,37 ****)	68% (2,5 ****)	68%	71% (2,4 ***)	75% (3,1 ****)
Iets aan lichaam doen	17% (0,38 ****)	39% (3,3 ****)	32%	32%	40% (2,3 ***)
Aanranding, verkrachting, dwang	25% (0,36 ****)	49% (2,2 ***)	53% (1,9 *)	48% (1,6 *)	51% (2,0 ***)
Ongewenste seksuele diensten	32% (0,48 ***)	53% (2,3 ***)	61% (2,4 **)	54% (1,9 **)	53%
Afpersing voor seks	10% (0,42 **)	19%	29% (2,5 **)	26% (2,5 ***)	23% (1,9 *)
Seksuele intimidatie	65%	75%	74%	74%	76%
Financieel geweld	44% (0,67 *)	55%	63% (1,8 *)	59% (1,6 *)	60% (1,7 **)
Financiële uitsluiting	17% (0,51 **)	31% (2,0 **)	26%	29%	29%
Pesterijen en vernederingen	69% (0,59 **)	80%	89% (3,1 **)	85% (2,4 **)	88% (3,0 ***)
Onnodige, ongewenste of opdringerige vragen	79%	85%	84%	85%	84% (1,8 **)
Privacyschending	60%	64%	71%	65%	66%
Stalking	36% (0,45 ****)	54% (1,7 **)	58%	59% (1,9 **)	55%
N	126	137	38	82	80

* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 5: Middelengebruik en geweld (zonder referentiecategorie)

die zelf kalmeringstabletten of andere voorgeschreven medicijnen gebruiken hebben meer odds op drie vormen van seksueel geweld en financieel geweld. Sekswerkers die softdrugs gebruikten in het afgelopen jaar hebben meer odds op fysiek geweld, drie vormen van seksueel geweld, financieel geweld en twee vormen van emotioneel geweld. Sekswerkers die harddrugs gebruikten hebben meer odds op beide vormen van fysiek geweld, drie vormen van seksueel geweld, financieel geweld en pesterijen/vernederingen.

Kwalitatieve data-analyse suggereert dat sekswerkers in dit onderzoek regelmatig middelen gebruiken. Een geïnterviewde sekswerker denkt dat sekswerkers alcohol, en vooral drugs, gebruiken om hun zelfvertrouwen te vergroten, en lang(er) door te kunnen werken (R12 vr sw, raam). Er zijn ook sekswerkers die aangeven gedrogeerd te zijn door klanten. Een respondent overkwam het dat een klant haar ketamine gaf terwijl zij dacht dat het coke was.

Middelengebruik door de klant

Een groot deel van de sekswerkers had in de afgelopen twaalf maanden weleens klanten die middelen hadden gebruikt. 72% had weleens een klant die alcohol had gebruikt, 66% weleens klanten die harddrugs hadden gebruikt, 63% een klant die softdrugs had gebruikt en een kwart (25%) had klanten die kalmeringsmiddelen of (voorgeschreven) medicijnen hadden gebruikt. Onderstaande figuur laat de verschillen zien tussen sekswerkers die klanten hadden die verschillende verdovende middelen hadden gebruikt. De analyse leverde significante resultaten op voor alle vormen van geweld.

Sekswerkers met klanten die...	niets gebruiken	alcohol gebruiken	kalmerings-tabletten of andere voorge-schreven drugs	softdrugs gebruiken	harddrugs gebruiken
Fysiek geweld	32% (0,34 **)	64% (3,0****)	65% (1,7*)	66% (2,9****)	68% (4,3****)
Iets aan lichaam doen	12% (0,34 *)	33% (2,9***)	24%	34% (2,3***)	32% (2,2**)
Aanranding, verkrachting, dwang	32%	42%	52% (1,9**)	46% (2,1***)	45% (2,2***)
Ongewenste seksuele diensten	28%	48% (2,6***)	63% (2,9****)	52% (2,8****)	51% (3,0****)
Afpersing voor seks	12%	17%	27% (3,2***)	20% (3,1***)	18% (2,1*)
Seksuele intimidatie	52% (0,42 **)	75% (2,0**)	84% (2,7***)	76% (1,9**)	76% (2,0***)
Financieel geweld	48%	56% (1,9**)	61% (1,8*)	57% (2,0***)	58% (2,5****)
Financiële uitsluiting	20%	28% (2,1**)	31%	28% (1,8*)	28% (1,7*)
Pesterijen en vernederingen	72%	78% (1,7*)	81%	83% (3,1****)	81% (2,4***)
Onnodige, ongewenste of opdringerige vragen	80%	85% (2,2**)	87%	86% (2,3***)	84%
Privacyschending	60%	65%	79% (2,8***)	69% (2,1***)	66% (1,7**)
Stalking	36%	51% (1,8**)	60% (2,0**)	55% (2,2***)	52% (1,7**)
N	25	212	62	182	191

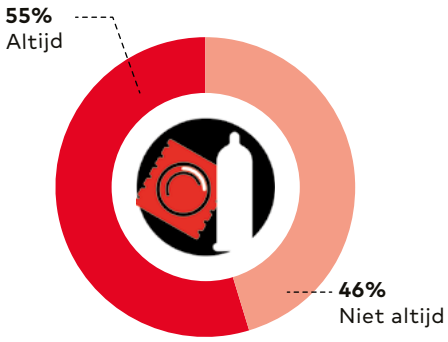
* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 6: Middelengebruik klant en geweld

Kwantitatieve data-analyse laat zien dat middelengebruik door de klant sterker is geassocieerd met geweld dan middelengebruik door de sekswerker zelf. Niet alleen hadden alle vormen van verdovende middelengebruik een significante associatie met (vormen van) fysiek, seksueel, financieel economisch en emotioneel geweld, de gevonden risico's liggen ook hoger. Kwantitatieve data-analyse laat zien dat sekswerkers die klanten hadden die alcohol gebruikten meer odds hadden op beide vormen van fysiek geweld, op twee van de vier vormen van seksueel geweld, op beide vormen van financieel economisch geweld en op drie van vier vormen van emotioneel geweld. Sekswerkers met klanten die kalmerings-tabletten of andere voorgeschreven medicijnen hadden gebruikt hadden significant meer odds op fysiek geweld, alle vier de vormen van seksueel geweld, financieel geweld en twee vormen van emotioneel geweld. Sekswerkers met klanten die softdrugs gebruikten hebben meer odds op beide vormen van fysiek geweld, alle vier de vormen van seksueel geweld, beide vormen van financieel economisch geweld en alle vier de vormen van emotioneel geweld. Tenslotte hadden sekswerkers met klanten die harddrugs gebruiken meer odds op beide vormen van fysiek geweld, alle vormen van seksueel geweld, alle twee vormen van financieel geweld en drie vormen van sociaal emotioneel geweld.

In de kwalitatieve data komt middelengebruik door klanten regelmatig terug. Een sekswerker stelt dat klanten die agressief worden van drank en drugs, vaak ook al gewoon 'agressieve eikels' zijn. "Door de drugs komt dat er alleen eerder uit." (R21 vr sw, club) Een andere sekswerker denkt dat klanten het ook als excuus gebruiken: "Dat gebruiken ze als excuus, zo van, ik was nu eenmaal onder invloed, daarom gebruik ik zoveel geweld." (R22 vr sw, escort zelfstandig) Sommige sekswerkers ontvangen juist graag klanten die middelen gebruiken. "Klanten die coke gebruiken hebben vaak geen tijdsbesef meer en komen moeilijk klaar, zij blijven tijd bijboeken en geven zo heel veel geld uit." (R21 vr sw, club) Er zijn ook sekswerkers die middelen gebruiken wanneer ze samen zijn met klanten, of middelen meenemen voor hun klanten. Een mannelijke sekswerker heeft bijvoorbeeld altijd drugs bij zich, om te kunnen voorzien in een eventuele vraag hiernaar van klanten (R13 man sw, club).

5.5 Condoomgebruik

Figuur 8: Verdeling condoomgebruik

Iets meer dan de helft van alle sekswerkers gebruikt altijd een condoom bij orale, vaginale of anale seks[22]. In het kader van condoomgebruik vergeleken we sekswerkers die altijd een condoom gebruiken met sekswerkers die dat niet (altijd) doen. We vonden alleen beschermende factoren voor het altijd gebruiken van een condoom. Dit betekent dat altijd een condoom gebruiken is geassocieerd met significant minder geweld.

Condoomgebruik bleek een beschermende factor voor vier van de twaalf subvormen van geweld. Sekswerkers die altijd een condoom gebruiken hebben 2.5**** minder odds op aanranding en verkrachting, 2.3*** minder odds op stalking, 2.1*** minder odds op ongewenste seksuele diensten en 2.0** minder odds op iets aan lichaam doen.

Condoomgebruik is regelmatig een discussiepunt tussen sekswerkers en hun klanten. Sekswerkers spreken meerdere malen over klanten die aandringen op (orale) seks zonder condoom, terwijl de sekswerker duidelijk heeft gemaakt dat hij of zij dit niet wil. Wanneer sekswerkers niet instemmen met de wens van klanten, kan dit andere vormen van (seksueel) geweld tot gevolg hebben. Om geweld te voorkomen, accepteren sekswerkers soms bepaalde seksuele handelingen zonder condoom te doen.

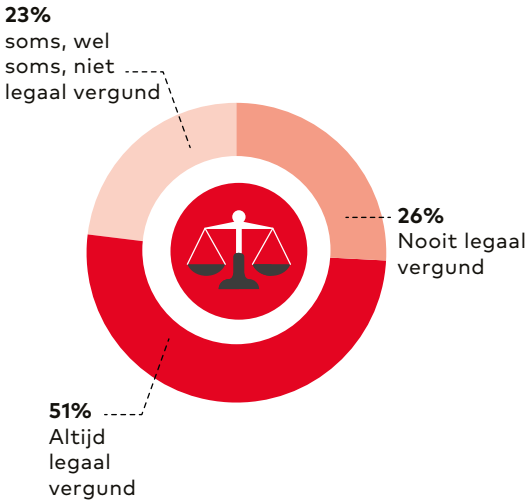
	Niet altijd	Altijd
Fysiek geweld	60%	54%
Iets aan lichaam doen	34%	21% (0,51 **)
Aanranding, verkrachting, dwang	50%	29% (0,40 ***)
Ongewenste seksuele diensten	51%	33% (0,47 ***)
Afpersing voor seks	19%	12%
Seksuele intimidatie	73%	68%
Financieel geweld	53%	46%
Financiële uitsluiting	26%	22%
Pesterijen en vernederingen	78%	72%
Onnodige, ongewenste of opdringerige vragen	84%	78%
Privacyschending	62%	61%
Stalking	58%	38% (0,44 ***)
N	131	157

* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 7: Condoomgebruik en geweld

22 Dit percentage is relatief hoog doordat orale seks hierin ook is meegenomen. In de diepte-interviews komt naar voren dat een deel van de sekswerkers soms orale seks heeft zonder condoom. Ter vergelijking: uit onderzoek van Rutgers naar seksuele gezondheid in Nederland in 2017 blijkt dat 42% van de mannen en 55% van de vrouwen geen condoom gebruikt bij een one night stand. In het onderzoek van Rutgers wordt orale seks niet meegenomen. Het is daarom aannemelijk dat het percentage sekswerkers dat altijd een condoom gebruikt ten opzichte van deze groep een stuk hoger is.

5.6 Wettelijke vorm

Figuur 9: Verdeling legaliteit

De helft van de respondenten geeft aan altijd legaal vergund [23] te werken (51%). Zij werken dus altijd op een werkplek met een vergunning voor een seksinrichting (zie ook paragraaf 2.3). Dit is bijvoorbeeld een club of privéhuis of een raambordeel. 26% werkt nooit legaal vergund. Zij werken bijvoorbeeld thuis of ontvangen klanten via internet in hotels en hebben hier geen vergunning voor. De overige 23% werkt soms legaal vergund en soms niet legaal vergund. Bijvoorbeeld een sekswerker die in een raambordeel werkt, maar ook af en toe met klanten thuis of in een hotelkamer afspreekt. Een sekswerker die onvergund werkt kan wel belasting betalen, bijvoorbeeld als hij of zij onder een ander beroep staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Uit de analyses komen vele sterk significante resultaten naar voren. Sekswerkers die nooit legaal vergund werken hebben ten opzichte van de sekswerkers die altijd legaal vergund werken 3,2**** meer odds op aanranding/verkrachting, 3,0**** meer odds op ongewenste seksuele diensten, 3,5*** meer odds op afpersing voor seks en 1,8* meer odds op seksuele intimidatie. Op financieel geweld hebben zij 1,7** meer

	Altijd legaal	Soms legaal	Nooit legaal
Fysiek geweld	54%	66%	53%
Iets aan lichaam doen	23%	36% (1,9 **)	28%
Aanranding, verkrachting, dwang	24%	60% (4,7 ****)	50% (3,2 ****)
Ongewenste seksuele diensten	30%	52% (2,5 ***)	56% (3,0 ****)
Afpersing voor seks	8%	25% (3,9 ***)	23% (3,5 ***)
Seksuele intimidatie	64%	76% (1,9 *)	77% (1,8*)
Financieel geweld	42%	64% (2,5 **)	55%
Financiële uitsluiting	19%	36% (2,3 ***)	24% (1,7 **)
Pesterijen en vernederingen	72%	78%	79%
Onnodige, ongewenste of opdringerige vragen	76%	88% (2,3 **)	88% (2,4 **)
Privacyschending	62%	63%	62%
Stalking	34%	66% (2,0 ****)	56% (2,5***)
N	151	67	78

* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 8: Legaliteit en geweld (referentiecategorie: altijd legaal)

odds. Op opdringerige vragen 2,4** meer odds en op stalking ten slotte 2,5*** meer odds. Sekswerkers die soms legaal werken hebben ten opzichte van sekswerkers die altijd legaal werken meer odds op iets aan het lichaam doen (1,9**), aanranding/verkrachting (4,7****), ongewenste seksuele diensten (2,5***), afpersing voor seks (3,9***), seksuele intimidatie (1,9*), financieel geweld (2,5**), financiële uitsluiting (2,3***) en onnodige op opdringerige vragen (2,3**).

Met name het risico op seksueel geweld is groter wanneer sekswerkers niet (altijd) legaal werken. Sekswerkers die altijd op vergunde werkplekken werken, lopen minder risico op geweld. In hoofdstuk 6 gaan we dieper in op hoe sekswerkers de wettelijke vorm en het beleid koppelen aan geweld.

23 Er is veel onduidelijkheid onder de sekswerkers over wetgeving rondom prostitutie in Nederland. 43% van de sekswerkers in dit onderzoek geeft aan het vergunningensysteem niet of slechts ten dele te begrijpen. Wanneer de interviewers doorvragen blijkt er ook onder de overig 57% veel onduidelijkheid te bestaan omtrent het beleid. Ook bij het afnemen van de vragenlijst leverde dit onduidelijkheid op. Sekswerkers wisten vaak niet precies of- en waar zij al dan niet mochten werken. Is werken vanuit een hotel bijvoorbeeld legaal of illegaal als een sekswerker wel ingeschreven staat bij de Kamer van Koophandel en belasting betaalt? In deze analyse vergeleken we daarom sekswerkers die altijd legaal vergund, soms wel en soms niet legaal vergund of nooit legaal vergund werken. Over deze vraag was geen onduidelijkheid.

5.7 Werklocatie

Met betrekking tot werklocatie vergeleken we verschillende werkplekken met elkaar. De werklocatie blijkt van grote invloed op het ervaren van geweld.

	Raambordeel	Privéhuis	Club	Woning Klant	Eigen Woning
Fysiek geweld	53%	61%	69% (2,1***)	65% (2,4****)	58%
Iets aan lichaam doen	18% (0,55*)	31%	37% (2,0**)	34% (2,4***)	27%
Aanranding/verkrachting	27% (0,51*)	41%	47% (1,6**)	45% (1,9**)	51% (2,0***)
Ongewenste seksuele diensten	32% (0,59*)	41%	47%	46% (1,5*)	52% (1,8**)
Afpersing voor seks	7% (,32**)	20%	23% (2,0**)	21% (3,0***)	26% (3,0***)
Seksuele intimidatie	68%	69%	69%	74%	80% (2,0**)
Financieel geweld	55%	57%	55%	57% (1,9***)	51%
Financieel economische uitsluiting	13% (,42*)	27%	31% (1,6*)	29% (1,9**)	38% (2,8****)
Pesterijen vernederingen	83% (1,9*)	63% (0,49**)	70%	75%	79%
Opdringerige vragen	87%	82%	86%	85% (1,7*)	86%
Privacy schending	80% (2,9***)	49% (0,52**)	60%	66%	62%
Stalking	28% (0,37***)	51%	57% (1,7**)	56% (2,2***)	60% (2,1***)
N	60	51	83	168	95

* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 9: Werklocatie en geweld (geen referentiecategorie)

Hotelkamer Klant	Eigen Hotelkamer	Woning Derde	Inrichting Ziekenhuis	Swingersclub	Massage-salon	Afwerkplek	Anders
64% (2,1***)	76% (2,8**)	72% (2,3***)	57%	67%	74%	50%	62%
33% (1,9**)	39% (1,9*)	31%	21%	27%	58% (4,1 ***)	13%	32%
46% (1,9***)	63% (3,1***)	58% (2,7***)	50%	67% (3,3**)	68% (3,7 **)	50%	51%
47% (1,5*)	55% (1,9*)	59% (2,5***)	50%	53%	84% (8,5 ***)	38%	51%
21% (2,5**)	34% (3,4***)	31% (3,5****)	36% (3,1*)	27%	37% (3,5 **)	13%	28%
75%	84% (2,5*)	77%	71%	67%	74%	88%	75%
58% (1,9***)	76% (3,7***)	67% (2,4***)	50%	67%	79% (4,1 **)	50%	56%
30% (1,9**)	37% (2,1**)	33% (1,7*)	29%	53% (3,9**)	53% (3,9 ***)	38%	29%
81% (1,8**)	87% (2,4*)	81%	79%	73%	79%	63%	78%
88% (2,4***)	95% (4,6**)	86%	93%	73%	84%	63%	72%
71% (2,2***)	84% (3,7***)	75% (2,1**)	71%	60%	63%	38%	62%
55% (1,9***)	76% (4,2****)	63% (2,2***)	43%	73% (3,3**)	63%	63%	56%
160	38	64	14	15	19	8	68

Uit de analyse komen 132 statistisch significante resultaten naar voren, waarvan 124 risico werklocaties en acht beschermende werklocaties.

Subvorm van geweld	Extreem hoge risico locaties OR > 3	Hoge risico locaties 2 < OR < 3
Fysiek geweld		Eigen hotelkamer, woning klant, woning derde, club, hotelkamer klant, tippelzone
Iets aan lichaam doen	Massagesalon	Woning klant
Aanranding verkrachting	Massagesalon, swingersclub, eigen hotelkamer	Woning derde, eigen woning
Ongewenste seksuele diensten	Massagesalon	Woning derde
Afpersing voor seks	Massagesalon, woning derde, eigen hotelkamer, inrichting/ ziekenhuis	Eigen woning, woning klant, hotelkamer klant, tippelzone
Seksuele intimidatie		Eigen hotelkamer, eigen woning
Financieel geweld	Massagesalon, eigen hotelkamer	Woning derde
Financieel economische uitsluiting	Swingersclub, massagesalon	Eigen woning, eigen hotelkamer
Pesterijen of vernederingen		Eigen hotelkamer
Ongewenste, opdringerige, onnodige vragen	Eigen hotelkamer	Hotelkamer klant
Privacyschending	Eigen hotelkamer	Raambordeel, hotelkamer klant, woning derde
Stalking	Eigen hotelkamer, swingersclub	Woning klant, woning derde, eigen woning

Tabel 10: Overzicht locatie en geweld[24]

24 In volgorde van grootte van het verband: wanneer er meerdere locaties in een vakje staan wordt de grootste risico locatie als eerste genoemd, gevolgd door de locatie die daarna het hoogste risico kent.

Risico locaties **1 < OR < 2**	**Neutraal** Geen statistisch verband gevonden	**Beschermende locaties**
	Raambordeel, privéhuis, eigen woning, inrichting/ ziekenhuis, swingersclub, massagesalon	
Club, eigen hotelkamer, hotelkamer klant	Privéhuis, eigen woning, woning derde, inrichting/ ziekenhuis, swingersclub, tippelzone	Raambordeel
Hotelkamer klant, woning klant, club	Privéhuis, inrichting/ ziekenhuis, tippelzone	Raambordeel
Eigen hotelkamer, eigen woning, hotelkamer klant, woning klant	Privéhuis, club, inrichting/ ziekenhuis, swingersclub, tippelzone	Raambordeel
Club	Privéhuis, swingersclub	Raambordeel
	Raambordeel, privéhuis, club, woning klant, hotelkamer klant, woning derde, inrichting/ ziekenhuis, swingersclub, massagesalon, tippelzone	
Hotelkamer klant, woning klant, tippelzone	Raambordeel, privéhuis, club, eigen woning, inrichting/ ziekenhuis, swingersclub	
Hotelkamer klant, woning klant, woning derde, club	Privéhuis, inrichting/ ziekenhuis, tippelzone	Raambordeel
Raambordeel, Hotelkamer klant	Club, woning klant, eigen woning, woning derde, inrichting/ ziekenhuis, swingersclub, massagesalon, tippelzone	Privéhuis
Woning klant	Raambordeel, privéhuis, club, eigen woning, woning derde, inrichting/ ziekenhuis, swingersclub, massagesalon	Tippelzone
	Club, woning klant, eigen woning, inrichting/ ziekenhuis, swingersclub, massagesalon, tippelzone	Privéhuis
Hotelkamer klant, club	Privéhuis, inrichting/ ziekenhuis, massagesalon, tippelzone	Raambordeel

Locaties met hoge risico's
Zeer opvallend is het extreem hoge risico op zes van de twaalf subvormen van geweld in massagesalons. Sekswerkers die in een massagesalon werken hebben 8.5*** meer odds op ongewenste seksuele diensten, 4.1** meer odds op financieel geweld, 4.1** meer odds op iets aan lichaam doen, 3.9*** meer odds op financieel economische uitsluiting, 3.7** meer odds op aanranding en verkrachting en 3.5** meer odds op afpersing voor seks in vergelijking met sekswerkers die niet in massagesalons werken. Voor de massagesalons vinden we geen beschermende subvormen van geweld. Een sekswerker (R21 vr sw, club SM) beschreef dat klanten in massagesalons regelmatig de grenzen opzoeken. Ook vertelt ze dat het in massagesalons vaak niet toegestaan is om seksuele diensten zoals pijpen en neuken aan te bieden, maar dat veel klanten weten dat dit wel een optie is. Wanneer een masseuse daar niet mee instemt, blijft een groot deel van de klanten toch onderhandelen en doordrammen. Klanten dreigen met het plaatsen van slechte reviews of klagen bij de exploitant, en gaan soms over tot aanranding of verkrachting. Zij voegt toe dat de kwetsbaarheid van masseuses wordt vergroot doordat zij tijdens de massages vaak helemaal naakt zijn.

Een ander zeer opvallend resultaat is het hoge risico op alle twaalf subvormen van geweld onder sekswerkers die werken in een eigen hotelkamer. Dit betekent dat sekswerkers die in een eigen hotelkamer werken een statistisch significant hoger risico lopen op alle subvormen van geweld ten opzichte van sekswerkers die niet in een eigen hotelkamer werken. De hoogst scorende subvormen zijn: opdringerige vragen (4.6**), stalking (4.2***), financieel geweld (3.7***), privacyschending (3.7***, afpersing voor seks (3.4***) en aanranding/verkrachting (3.1***).

Ook hotelkamer klant, woning klant, woning derde en eigen woning scoren hoog op velen subvormen van geweld. Echter bij deze locaties is het risico vaak minder extreem (OR < 3). Voor hotelkamer klant vonden we een significant verhoogd risico op geweld voor elf van de twaalf subvormen van geweld. Voor woning klant vonden we een significant verhoogd risico voor negen van de twaalf subvormen van geweld. Voor woning derde vonden we dit voor acht subgroepen en voor eigen woning voor zes subgroepen. Ook voor deze locaties vinden we in geen geval een beschermend effect. Opvallend is ook dat sekswerkers gevoelsmatig juist veiliger werken vanuit een hotel dan vanuit hun eigen huis. Voor sekswerkers voelt een hotel als een neutrale plek en de aanwezigheid van camera's geven sommige sekswerkers een veilig gevoel. Echter, objectief gezien brengen hotels sekswerkers een verhoogd risico op geweld.

Er werden ook resultaten gevonden voor swingersclubs, inrichting/ziekenhuis, tippelzones en clubs. Swingersclubs scoren voor drie subgroepen van geweld hoog: financieel economische uitsluiting (3.9**), aanranding verkrachting (3.3**) en stalking (3.3**). Inrichting/ziekenhuis scoort alleen voor afpersing voor seks (3.1*) hoog en sekswerkers in clubs hebben voor zes subgroepen van geweld een licht verhoogd (OR < 2.1) risico op geweld. Sekswerkers die op tippelzones werken hebben voor drie van de twaalf subvormen een verhoogd risico op geweld: fysiek geweld, afpersing voor seks en financieel geweld.

Locaties met minder risico's
Tenslotte zijn er drie locaties waar we (ook) significant beschermende resultaten vinden: raambordelen, privéhuizen en tippelzones. In privéhuizen vinden we voor twee subvormen van geweld een beschermend effect. Sekswerkers die in een privéhuis werken hebben 2.0** minder odds op pesterijen en vernederingen en 1.9** minder odds op privacyschending in vergelijking met sekswerkers die daar niet werken. Sekswerkers die op een tippelzone werken hebben 2.3 minder odds op ongewenste vragen ten opzichte van sekswerkers die niet op tippelzones werken. Sekswerkers die achter het raam werken hebben 3.1**minder odds op afpersing voor seks, 2.7*** minder odds op stalking, 2.4** minder odds op financieel economische uitsluiting, 2.0** minder odds op aanranding en verkrachting, 1.8* minder odds op iets aan je lichaam doen en 1.7* minder odds op ongewenste seksuele diensten. Uit onze data over het afgelopen jaar blijkt dat privéhuizen, tippelzones en raambordelen de veiligste locaties voor sekswerkers zijn om te werken. Tippelzones scoren, naast de drie verhoogde risico's, voor alle andere vormen van geweld neutraal. Voor raambordelen hebben we verschillende resultaten. Aan de ene kant hebben sekswerkers die achter het raam werken 2.9 *** meer odds op privacyschending

en 1.9* meer odds op pesterijen en vernederingen in vergelijking tot sekswerkers die dat niet doen. Daar staat echter tegenover dat achter het raam werken voor zes subvormen van geweld significant beschermend is (1.7 – 3.0). In privéhuizen vinden we voor twee subvormen van geweld een beschermend effect. Verder scoren de privéhuizen neutraal op de overige subvormen van geweld.

In interviews noemen sekswerkers vooral werken vanuit hun eigen huis, werken als escort in het huis van een klant en werken vanuit hotels als risicovol. Het feit dat je als sekswerker vaak alleen bent en je de klant (nog) niet kent, wordt gezien als gevaarlijk. Een sekswerker zegt bovendien dat thuiswerkers geen aangifte durven doen bij geweld omdat ze bang zijn uit hun huis gezet te worden. "Criminelen weten dit. Hoe kleiner de pakkans, hoe groter het risico op geweld." Iemand legt uit: "Je wordt [als escort] toch naar een huis of hotel gedirigeerd en weet niet hoeveel personen er op je zitten te wachten... Wat moet je doen als je daar bent en er gebeurt iets?" (R12 vr sw, raam) Thuiswerken heeft ook voordelen vertellen sekswerkers. Je hoeft niet de hele dag op klanten te wachten en kan een 'klantje tussendoor doen'. Een sekswerker vertelt dat klanten zich in een hotelkamer juist vrijer voelen om gewelddadig te worden, omdat ze zeker weten dat er geen collega of vriendje in de kamer ernaast zit. Clubs worden gezien als veiliger. Dit komt voornamelijk doordat er andere mensen aanwezig zijn en sekswerkers de mogelijkheid hebben om op een alarm te drukken. Wanneer klanten 'vervelend' zijn kunnen sekswerkers ook met dit alarm dreigen, wat volgens hen het risico op daadwerkelijk geweld verkleind. Ondanks de veiligheidsrisico's die gepaard gaan met zelfstandig werken, geeft een deel van de respondenten hier wel de voorkeur aan. Dit komt voornamelijk door de vrijheid die zelfstandig werken biedt en de lagere financiële belasting die het oplevert. Voordelen van werken in een raambordeel die worden genoemd zijn de sociale cohesie onder de sekswerkers in de straat en de mogelijkheid om klanten goed te kunnen screenen en af te wijzen (zonder de druk van een exploitant). "Je ziet je klanten aankomen. Je kunt duidelijk zijn in je onderhandeling." (R23 tr sw, raam) Bovendien is de drempel laag om naar de politie of hulpverlening te gaan, omdat zij regelmatig voorbijkomen in de raamstraten.

Er is ook een sekswerker die een klant thuis bezoeken juist als veilig ervaart, omdat klanten bezorgd zullen zijn dat hun buren iets horen of de sekswerker of chauffeur op straat 'herrie gaat schoppen'.

5.8 Outing

We onderzochten ook in hoeverre outing geassocieerd is met een verhoogd risico op geweld of juist beschermend werkt. In hoeverre zijn mensen in de omgeving van de sekswerker op de hoogte van het werk? En welk effect treedt hier op?

De statistische analyse laat zien dat outing geassocieerd is met een verhoogd risico op geweld. Dit geldt met name voor outing naar buren voor acht van de twaalf subvormen van geweld (1.7 < OR < 3.0). Outing naar intieme partners en eigen volwassen kinderen werkt in enkele gevallen beschermend tegen geweld.

Zoals eerder gezegd leiden veel sekswerkers in dit onderzoek een dubbelleven om stigma en discriminatie te voorkomen. Uit de kwalitatieve data blijkt dat sekswerkers soms heftige vormen van geweld meemaken wanneer zij openlijk uitkomen voor hun werkzaamheden of als anderen hebben ontdekt wat zij doen. Sekswerkers ervoeren bijvoorbeeld pesterijen en vernederingen van buren, maar werden ook gechanteerd door familieleden en andere bekenden. Een bekende van een respondent wist bijvoorbeeld van haar werk en stuurde haar dreigmails. Ze moest hem betalen anders maakte hij bekend aan iedereen wat voor werk ze deed. De respondent ging daar niet op in, waarna hij haar zwart maakte op het internet. Ook met betrekking tot instanties blijkt dat veel sekswerkers hun werk liever geheimhouden. Zo werken sekswerkers illegaal om te voorkomen dat ze worden geregistreerd door de Belastingdienst. Anderen geven bijvoorbeeld

	Ouders	Broers en Zussen	Eigen kinderen onder de 18	Eigen volwassen kinderen	Intieme partners	Vrienden	Buren	Collega Seks-werkers
Fysiek geweld	67%	66%	88%	75%	67% (0,48 **)	70%	73%	76%
Iets aan lichaam doen	45%	46%	75%	69%	33% (0,53 *)	45%	49%	44%
Aanranding, verkrachting, dwang	57% (1,6 *)	52%	75%	56%	57%	61%	62% (1,7 **)	62%
Ongewenste seksuele diensten	55%	51%	75%	56% (0,44 *)	61%	57%	62% (2,4 ***)	62%
Afpersing voor seks	22%	28%	63%	31%	25% (0,42 **)	36%	32%	27%
Seksuele intimidatie	86%	89%	100%	88%	80%	84% (2,2 ***)	86% (1,9 **)	84%
Financieel geweld	65%	58% (1,6 **)	100%	69%	69%	79%	81% (2,9 ****)	76%
Financiële uitsluiting	43%	35% (2,3 ***)	50%	38%	33%	43%	46% (1,8 **)	44%
Pesterijen en vernederingen	86%	85%	100%	75%	88%	91% (1,8 *)	86% (2,9 ***)	87%
Onnodige, ongewenste of opdringerige vragen	84%	83%	88%	81%	92%	89%	89%	91%
Privacyschending	76%	71%	88%	63% (0,38 **)	75% (0,39 **)	82% (1,7 *)	76% (2,5 ***)	76%
Stalking	65%	60% (1,8 **)	88%	56%	65%	71%	81% (2,4 ***)	71%
N	51	65	8	16	51	56	37	45

* Significantieniveau .1
** Significantieniveau .05
*** Significantieniveau .01
**** Significantieniveau .001

Tabel 11: Outing en geweld (geen referentiecategorie)

aan geen aangifte te doen bij de politie omdat ze willen voorkomen dat hun werk bekend wordt. Een onderzoeksassistent legt uit: "De keuze voor geheimhouding is een keuze voor veiligheid. Om niet buitengesloten te worden of blootgesteld aan geweld." Een andere sekswerker geeft aan dat door het geheim te houden je anderen niet kunt laten weten of en waar je werkt, wat de kans op geweld weer vergroot.

5.9 Andere factoren

In de kwalitatieve interviews komen nog een aantal andere factoren naar voren die samenhangen met het risico op geweld.

Empowerment en ervaring
Respondenten benadrukken verschillende keren dat je als sekswerker sterk in je schoenen moet staan. Een van hen zegt: "Je moet de controle niet verliezen want dan ben je verloren." Hierbij speelt ervaring een rol. Met de jaren leert een sekswerker duidelijk grenzen aan te geven en bijvoorbeeld heldere afspraken te maken over wat hij of zij wel en niet wil.

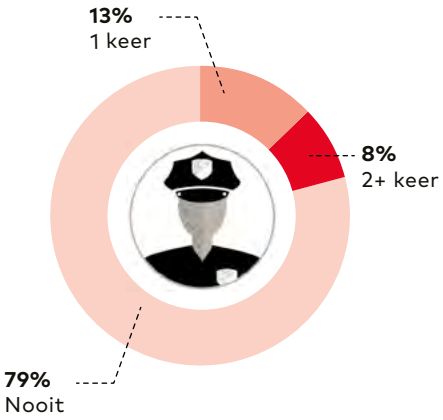
Financiële druk
Uit de interviews blijkt dat de noodzaak om geld te verdienen veilig werken kan beïnvloeden. Het lijkt alsof sekswerkers die minder onder financiële druk staan veiliger werken. Een respondent geeft bijvoorbeeld aan dat hij soms grote risico's neemt omdat hij het geld nodig heeft. Hij vertelt dat er klanten zijn die sekswerkers manipuleren door te dreigen met het cancelen van hun afspraak. Hierdoor lopen ze het risico niet betaald te worden: "Ja, dus soms dan word jij zo gedwongen. Je kunt wel nee zeggen, maar je bent eigenlijk financieel noodgedwongen om ja te zeggen." (R7 man sw, club ruilseks)

Hoofdstuk 6

Aangiftebereidheid en wetgeving

Uit dit onderzoek blijkt dat bijna alle sekswerkers uit de onderzoekspopulatie in het afgelopen jaar een of meerdere vormen van geweld meemaakten. Hoewel geweld tegen sekswerkers veel voorkomt, zijn er maar weinig sekswerkers die aangifte doen. In dit hoofdstuk werken we dit verder uit en beschrijven we de redenen die sekswerkers geven om geen aangifte te doen. Ook besteden we aandacht aan hoe dit teruggevoerd kan worden op de wetgeving en het beleid.

6.1 Aangifte doen

Figuur 10: Aangifte

De meeste sekswerkers in dit onderzoek, namelijk 79%, geven aan dat zij in de afgelopen twaalf maanden nooit aangifte deden bij de politie. 38 sekswerkers (13%) deden één keer aangifte, 24 respondenten (8%) deden dit twee keer of vaker.

Specifiek voor de vier hoofdvormen van geweld vroegen we de respondenten of zij, nadat zij deze vorm van geweld mee hadden gemaakt, voor hulp naar de politie gingen. 13% geeft aan hulp te hebben gezocht bij de politie nadat zij fysiek geweld hadden meegemaakt. 8% zocht hulp bij de politie na seksueel geweld. Uit het onderzoek bleek dat minder sekswerkers fysiek geweld meemaakten dan seksueel geweld. Naar verhouding is de drempel om naar de politie te gaan na seksueel geweld hoger dan na fysiek geweld. Respectievelijk 8 en 12% van de sekswerkers zocht na financieel economisch geweld en sociaal emotioneel geweld hulp bij de politie.

Anonimiteit

In de diepte-interviews geven de respondenten aan wat hen ervan weerhoudt om aangifte te doen bij geweld. Een belangrijke reden is dat zij bang zijn voor de mogelijke gevolgen als de politie of de overheid weet dat zij sekswerk doen. Bijvoorbeeld om zelf veroordeeld te worden, dat hun privacy geschonden wordt, dat ze uit huis gezet worden of voor de Belastingdienst.

Zowel sekswerkers die legaal-vergund werken als sekswerkers die niet legaal-vergund werken hebben er belang bij anoniem te blijven. En stappen daarom niet snel naar de politie.

Serieus genomen worden

Een andere reden om geen aangifte te doen is dat sekswerkers bang zijn niet serieus genomen te worden omdat zij sekswerker zijn. Een respondent van de vragenlijst werd verkracht bij een klant thuis. Zij vertelt dat de politie weigerde een aangifte op te nemen, omdat ze vrijwillig met de klant mee naar huis gegaan was. Een andere respondent vertelt over de keer dat ze aangifte wilde doen: "Ze gingen nog bediscussiëren of het wel echt aanranding kon

"Waarom ik het eng vind om aangifte te doen? Natuurlijk wil ik geen Belastingdienst op mijn stoep [lacht]. Of dat mijn nummer overal bekend wordt. Voor mijzelf maakt het niks uit, maar ik heb een dochter van acht. Ik wil niet dat zij hiermee op school gepest wordt... Dus ik denk een beetje aan haar. Ik bescherm haar voor mijn werk."

R14 vr sw, escort zelfstandig

zijn of dat het niet een civiel iets is, omdat ik prostituee ben [...].” (R1 tr sw, straat en raam)

Zinvol
Ook als de politie de aangifte wel op wil nemen, twijfelen sekswerkers of aangifte doen zinvol is: “Ik dacht bij mezelf ‘wat doet de politie er verder aan’. Ja, ik kan toch die man niet meer uittekenen van hoe of wat.” (R14 vr sw, escort zelfstandig) Ook respondent 1 uit het eerdere voorbeeld geeft aan dat onder collega’s het gevoel overheerst dat het doen van aangifte tegen klanten ‘geen zin’ heeft.

Geen vertrouwen in de politie
In de meeste gemeenten is de politie degene die belast is met de handhaving van de regels rond sekswerk. Zij zijn bijvoorbeeld degenen die controleren op niet-vergund sekswerk via internet. Sekswerkers zien de politie daardoor als tegenstander. En niet als een partij waar zij naar toe gaan voor hulp.

Gevolgen vergunning
Tenslotte zijn er sekswerkers die op een legaal-vergunde werkplek werken maar bang zijn voor consequenties voor de vergunning als zij aangifte doen. Een respondent (R1 tr sw, straat en raam) legt uit: “Wat ik veel hoor dat [in Amsterdam] de politie bellen not done is. Want dan krijgt de uitbater een waarschuwing, en bij twee of drie waarschuwingen is hij zijn vergunning kwijt.” Dit speelde ook mee bij een andere sekswerker: “Het alarm heeft niet gewerkt he. Dus dan krijgt zij [de exploitante] gezeik omdat dat alarm had moeten werken natuurlijk he. Dus, ik wou dat allemaal niet.” Een sekswerker in een club vertelde dat ze wel aangifte wilde doen na mishandeling, maar dat de exploitant zei dat dit geen zin had. De klant had een hoge status en de sekswerker zou dus automatisch verliezen. De exploitant verbood de gastvrouw en collega’s zelfs om voor de sekswerker te getuigen. Afweging

van aangifte belangrijk is. Iemand (R13 man sw, club) zegt bijvoorbeeld: “En al doe je alleen maar aangifte, dat zijn dingen die belangrijk zijn. Want als jij één aangifte per jaar krijgt, dat heeft geen nut om daar een werk team voor op te zetten vanuit de politie. Als jij honderd aangiftes per dag krijgt, dan is de kans dat ze daar een team voor opzetten dat ze daar achteraangaan, veel groter. Dus iedere aangifte is belangrijk.” Sekswerkers weten ook dat als klanten weten dat een sekswerker geen aangifte zal doen, dit het risico op geweld vergroot. Een onderzoeks-

“Stel dat er iets ergs gebeurd was, waarvan ik zeker weet ‘dit is een misdrijf’, of ‘dit kan hij ook bij anderen doen’, dan zou ik nog geen aangifte doen denk ik. In verband met het systeem.”

R14 vr sw, escort zelfstandig

assistent legt uit dat thuiswerkers geen aangifte doen vanwege het risico om hun huis uitgezet te worden. “Criminelen weten dit. En hoe kleiner de pakkans, hoe groter de kans op geweld.” Een andere sekswerker beschrijft: “En onderhand ontstaat er bij klanten ook een cultuur, dat zij weten van ja, prostituees die gaan bijna nooit naar de politie. Gaan ze wel dan gebeurt er nog bijna niks. Dus dat versterkt ook het beeld bij klanten dat ze wel wat dingen kunnen uitproberen.” (R1 tr sw, straat en raam) Toch weegt anonimiteit in veel gevallen zwaarder.

De respondent uit dit voorbeeld geeft aan dat zij er alles aan doet om geweld te voorkomen. Als het dan toch gebeurt, is het enige wat ze kan doen het delen of bespreken met collega’s. Een andere sekswerker (R13 man sw, club) geeft aan dat hij niet weer afspreekt met een klant die vervelend wordt of niet wil betalen. Meer kan hij niet doen, ook al weet hij dat het belangrijk is om aangifte te doen.

Zowel uit de cijfers als uit de verhalen van de sekswerkers blijkt dat de drempel om aangifte te doen hoog is. Hier zijn verschillende redenen voor. Respondenten vertellen dat daders weten dat sekswerkers niet snel aangifte doen. Dit vergroot het risico op geweld.

6.2 Wetgeving en beleid

Eerder in het rapport kwam al naar voren dat sekswerkers ervaren dat wet- en regelgeving hen geweld aandoen of geweld faciliteren. In de paragraaf hierboven wordt duidelijk dat wet- en regelgeving sekswerkers ervan weerhouden om aangifte te doen. En op deze manier sekswerkers niet beschermen tegen geweld maar juist het risico op geweld vergroten. Een aantal factoren die in het onderzoek naar voren kwam verdient meer aandacht.

Aantal vergunde werkplekken daalt
In 2006 waren er in Nederland in totaal ongeveer 1270 vergunde seksinrichtingen, in 2014 waren dit er nog 833 [25]. In de afgelopen jaren zijn er nog meer werkplekken gesloten.

Er zijn geen exacte cijfers bekend van het aantal vergunde seksinrichtingen op dit moment. Voor een sekswerker is het dus lastig een vergunde werkplek te vinden in de regio waar hij of zij werkt. En als zij wel kunnen werken op een vergunde werkplek, is de afhankelijkheid van de exploitant groter. Een sekswerker kan via de exploitant druk voelen om klanten niet te weigeren, lange werkdagen te maken en vervelend gedrag of opmerkingen van een exploitant te moeten slikken.

Voor sommige sekswerkers, zoals mannelijke sekswerkers en transgender sekswerkers, is het sowieso lastig een vergunde werkplek te vinden. In Nederland is er slechts één club waar mannen kunnen werken. Voor transgender sekswerkers zijn er in clubs, privéhuizen en raambordelen vaak geen of zeer beperkte mogelijkheden om legaal vergund te werken.

Aanpak mensenhandel en niet-vergunde prostitutie

Er was in de laatste jaren veel aandacht voor de aanpak van mensenhandel en het tegengaan van niet-vergunde prostitutie. Sekswerkers die in aanraking kwamen met de politie voelden zich belaagd en werden bijvoorbeeld onderworpen aan zeer persoonlijke vragen. Wanneer de politie belast is met handhaving van dit beleid, is de drempel voor sekswerkers nog hoger om naar de politie te gaan voor hulp.

Opting-in

In veel clubs en privéhuizen werkt men via het Opting-in systeem. De ervaringen hiermee zijn wisselend. Sommige sekswerkers vinden het prettig, omdat ze niet zelf een administratie bij hoeven houden. Anderen ervaren het als schijnveiligheid of zelfs als een onrecht dat ze wordt aangedaan. Hoewel je een arbeidscontract krijgt, heb je geen recht op de voordelen, zoals ziektekosten en uitkering. Een sekswerker legt uit: “Er mag officieel geen gezagsverhouding zijn maar die is er natuurlijk wél. De exploitant bepaalt welke uren jij werkt (tot sluiting ook al is er voetbal op tv), de prijs die klanten betalen, et cetera. Als je je daar niet aan houdt, pas je niet in het team. Voor de exploitant ben je in loondienst, je moet je gewoon aan zijn regels houden. Voor de belasting ben je ondernemer: je bouwt geen pensioen op, geen recht op uitbetaling bij ziekte of vakantiegeld, geen recht op WW, geen geld als er geen klanten zijn.” (R22 vr sw, escort zelfstandig) Volgens sommige sekswerkers draagt ook het Opting-in systeem eraan bij dat de exploitant meer macht krijgt over de sekswerker.

Beperkte mogelijkheid zelfstandig werken en onduidelijkheid beleid

Om verschillende redenen willen sekswerkers zelfstandig werken. Bijvoorbeeld vanwege de flexibiliteit of omdat legaal vergund werken via een exploitant nadelen met zich meebrengt. Denk aan het verplicht werken via Opting-in, een hoge huur in raambordelen of het afdragen van een deel van de inkomsten aan de exploitant. Door de daling van het aantal vergunde werkplekken is het bovendien lastiger geworden een vergunde werkplek te vinden wat een reden kan zijn om zelfstandig te gaan werken. Sekswerkers vertellen echter dat het in veel gemeenten niet mogelijk is een vergunning te krijgen als zelfstandige. En in andere gemeenten is het onduidelijk wat je als zelfstandige wel en niet mag. De mogelijkheden om zelfstandig te werken zijn dus beperkt.

Als wetgeving en beleid onduidelijk zijn voor sekswerkers, zijn zij onzeker over hun rechten en kiezen zij er eerder voor om geen aangifte te doen van geweld. 43% van de sekswerkers in dit onderzoek geeft aan het vergunningensysteem niet of slechts ten dele te begrijpen. Bij doorvragen blijkt er ook onder de overige 57% veel onduidelijkheid te bestaan over het beleid. Een sekswerker vertelt bijvoorbeeld: “Ik vind het allemaal een grijs gebied. Want wat is precies illegaal dan? Ik heb geen vergunning, dus dan zal het allemaal illegaal zijn. Maar wat is dan je definitie. Bijvoorbeeld als ik naar een klant ga en die wil een meester hebben. Er komt verder geen seks aan te pas. Is dat illegaal of legaal?” Hij vervolgt: “Er is getracht om het legaal te maken. Maar dat is het nog niet helemaal. Dus je blijft, als je dit werk doet, op de een of andere manier toch vaak illegaal werken. […]. Als je het gewoon al legaal maakt, dan hoef je daar ook verder geen verstoppertje meer in te spelen.” (R2 tr sw, thuis en escort zelfstandig)

Sekswerkers zijn creatief. Ze willen graag legaal werken en schrijven zich daarom bijvoorbeeld bij de Kamer van Koophandel in als masseur. Zo kunnen zij werken en belasting betalen zonder als sekswerker te boek te staan. Maar de drempel om aangifte te doen van geweld blijft groot.

25 Van Wijk. Prostitutie in de Nederlands gemeenten. 2015.

De wet- en regelgeving in Nederland rond sekswerk beschermen sekswerkers niet voor geweld maar zorgen er juist voor dat zij vaak geen aangifte durven doen. Op deze manier faciliteren de wet- en regelgeving geweld tegen sekswerkers.

Hoofdstuk 7

Conclusie en discussie

Sekswerkers in Nederland ervaren in onacceptabele mate geweld, stigma en discriminatie. In dit afsluitende hoofdstuk bespreken we eerst een aantal discussiepunten rond dit onderzoek. Daarna volgt de conclusie en doen we belangrijke aanbevelingen om geweld tegen sekswerkers in Nederland tegen te gaan.

7.1 Discussie

Dit is de eerste keer dat geweld tegen sekswerkers in Nederland centraal staat in een onderzoek. Met dit onderzoek hebben we aangetoond dat veel sekswerkers geweld meemaken. Bovendien laat dit onderzoek zien dat maar weinig sekswerkers aangifte doen bij geweld of voor hulp naar de politie gaan.

We definieerden vier vormen van geweld. Deze zijn opgesplitst in twaalf subvormen waarbij sekswerkers aan konden geven of zij deze vorm van geweld wel of niet hadden meegemaakt. Een vorm van geweld die hierbij over het hoofd gezien is, zijn de zogenaamde fakers. Dit zijn klanten die afspreken met sekswerkers en vervolgens niet komen opdagen. Dit kost sekswerkers tijd en geld en levert veel frustratie op. Hoeveel sekswerkers hier last van hebben komt niet naar voren in dit onderzoek.

Sekswerkers vermijden een aantal daders en vormen van geweld. Door zich bijvoorbeeld niet te registreren bij de gemeente of niet naar de politie te gaan voor hulp, voorkomen ze dat ze hier gediscrimineerd of onjuist bejegend worden. Dit doen zij ook door zich bijvoorbeeld in te schrijven bij de Kamer van Koophandel als masseur in plaats van als sekswerker. Het is aannemelijk dat meer sekswerkers financieel economische uitsluiting of discriminatie bij banken en verzekeringen zouden ervaren als zij open zijn over hun beroep.

Behalve de vormen van geweld onderzochten we ook welke factoren samenhangen met het risico op geweld. Uit de data-analyse kwam een aantal factoren naar voren die samenhangen met significant hogere odds op geweld. De data bieden echter nog meer mogelijkheden voor verdere analyse. Een deel van de data is nog niet geanalyseerd, bijvoorbeeld over de strategieën die sekswerkers gebruiken om geweld te voorkomen. Ook de kwalitatieve informatie verklaarde niet altijd waarom een bepaalde groep sekswerkers meer kans heeft op geweld. Of wat de consequenties zijn van geweld voor sekswerkers. Sociaal emotioneel geweld is een vorm van geweld die het meest voorkomt onder de respondenten maar lastig te duiden is in voorkomen en intensiteit. Terwijl dit onderzoek het probleem van geweld tegen sekswerkers in Nederland zichtbaar maakt, is vervolgonderzoek waarbij dieper in kan worden gegaan op verbanden en verklaringen zeer wenselijk.

In dit onderzoek kozen we voor dichotome vergelijkingen (tussen mensen die een bepaalde vorm van geweld wel en niet meemaakten). De intensiteit (hoe vaak ze dit meemaakten) is niet meegenomen. Uit testrondes bleek dat het verzamelen van continue data op geweldservaring over het afgelopen jaar, te lastig was om in de vullen door recall bias. Bovendien neigen mensen naar het antwoorden in 1, 5, 10, 20 getallen. Daarnaast zegt frequentie niet direct iets over de ernst of over hoe ernstig iets wordt ervaren. Vervolg-onderzoek zou gericht kunnen zijn op welke vormen van geweld als ernstig ervaren worden en dus met hoge prioriteit aangepakt moeten worden.

Met dit onderzoek bereikten we een grote en diverse groep sekswerkers. Het is echter moeilijk te zeggen in hoeverre deze groep representatief is voor alle sekswerkers in Nederland, aangezien niet bekend is hoe deze groep eruitziet. Daarnaast gaven sekswerkers incidenteel aan niet mee te willen werken omdat ze zeiden geen geweld mee te maken. Dit zou

een vertekend beeld op kunnen leveren. Tegelijkertijd waren er namelijk sekswerkers die zeiden geen geweld mee te maken, maar waarbij tijdens het afnemen van de vragenlijst duidelijk werd dat ze wel degelijk verschillende vormen van geweld meemaken, zoals discriminatie en uitsluiting.

7.2 Conclusie en aanbevelingen

De vraag die in deze studie centraal stond was: in welke mate ervaren sekswerkers in Nederland geweld? Uit dit participatieve onderzoek blijkt dat sekswerkers in Nederland onacceptabel veel geweld meemaken. Bijna alle sekswerkers in dit onderzoek maakten een vorm van geweld mee in het afgelopen jaar. 60% ervoer fysiek geweld, 78%, seksueel geweld, 58% financieel economische geweld en 93% sociaal emotioneel geweld. Geweld loopt uiteen van ongewenste en opdringerige vragen tot uitsluiting, discriminatie, diefstal, mishandeling en verkrachting. Veel sekswerkers wijzen klanten aan als daders, maar sekswerkers ervaren ook geweld van andere personen en instanties.
Er is een aantal risicofactoren, zoals middelengebruik, legaliteit en werklocatie. Een belangrijke uitkomst van dit onderzoek is dat weinig sekswerkers aangifte doen van geweld bij de politie. Sekswerkers worden door de huidige wet- en regelgeving niet beschermd. Dit onderzoek naar geweld tegen sekswerkers biedt een aantal concrete aanknopingspunten om geweld tegen sekswerkers te verminderen.

Sekswerkers centraal
Het is belangrijk dat geweld tegen sekswerkers en de positie van sekswerkers op de agenda staat bij alle partijen die met sekswerkers te maken hebben. Sekswerkers moeten hierin een leidende rol hebben: nothing about them, without them.

- In dit onderzoek was er een belangrijke rol weggelegd voor sekswerkers en de belangenorganisatie. Door sekswerkers te betrekken bij het opstellen en uitvoeren van beleid, onderzoek of interventies sluit dit beter aan bij de behoeften en de huidige praktijk van sekswerk in Nederland.

- Er moet meer ingezet worden op peer-to-peer support. Een sekswerkers-organisatie kan bijvoorbeeld ondersteunen bij het doen van aangifte als een sekswerker geweld meemaakt. Peer-sekswerkers kunnen een rol spelen in het bespreekbaar maken van geweld en andere sekswerkers wijzen op het belang van aangifte doen. Het is belangrijk de sekswerkergemeenschap te versterken zodat zij deze rol goed op zich kunnen nemen.

- De focus ligt nu vaak op het bestrijden van mensenhandel en niet-vergunde prostitutie, waardoor juist de veiligheid van sekswerkers in het geding komt. Het is belangrijk dat sekswerkers weer centraal staan in het prostitutiebeleid. Andere wetgeving kan worden gebruikt om mensenhandel en arbeidsuitbuiting (in alle sectoren) aan te pakken.

- Samen met sekswerkers moet in kaart gebracht worden welke strategieën zij toepassen om geweld te vermijden. Op basis hiervan kunnen we interventies voor en door sekswerkers ontwikkelen om geweld te verminderen.

Drempel aangifte omlaag
Als sekswerkers geweld meemaken moeten zij hiervan aangifte kunnen doen. De drempel om aangifte te doen moet omlaag.

- Het is belangrijk dat sekswerkers zich veilig voelen om aangifte te doen en dat zij het gevoel hebben dat het zinvol is. Dit kunnen we bereiken door politieagenten te trainen en te sensibileren op het onderwerp. Bij voorkeur door sekswerkers zelf. Daarnaast moet er bij de politie extra aandacht zijn voor geweldsincidenten tegen sekswerkers en het vervolgen van de daders.

- Doordat de politie belast is met het tegengaan van niet-vergund sekswerk wordt de drempel om aangifte te doen verhoogd. Sekswerkers die niet-vergund werken moeten aangifte kunnen doen van geweld zonder dat dit (juridische) consequenties voor hen heeft. En zonder het risico dat informatie doorgespeeld wordt naar bijvoorbeeld de Belastingdienst of woningbouw-verenigingen.

Decriminalisatie van sekswerk
Om geweld tegen sekswerkers tegen te gaan moet sekswerk in Nederland gedecriminaliseerd worden. Terwijl sekswerk in Nederland legaal is, werkt in de praktijk een groot deel van de sekswerkers noodgedwongen buiten het vergunde circuit. Zij worden niet beschermd door de huidige wet- en regelgeving.

- Uit dit onderzoek blijkt dat sekswerkers buiten het vergunde circuit meer risico op geweld lopen. Door de sluiting van werkplekken zijn er niet voldoende vergunde werkplekken. Terwijl bijvoorbeeld het werken in een raambordeel juist een beschermende factor blijkt te zijn. Bovendien biedt het huidige systeem weinig mogelijkheden voor zelfstandige sekswerkers om legaal vergund te werken.

- Sekswerkers die niet vergund werken durven vaak geen aangifte te doen van geweld. Vier op de vijf respondenten deden nooit aangifte van geweld in de afgelopen twaalf maanden. Hun toegang tot het rechtssysteem is hiermee ernstig beperkt. Als klanten weten dat sekswerkers geen aangifte doen vergroot dit het risico op geweld.

- Door sekswerk te erkennen als werk met dezelfde rechten en plichten als andere beroepsgroepen krijgen sekswerkers toegang tot het arbeidsrecht. Dit versterkt hun positie en vergroot hun veiligheid.

- Bovendien kan decriminalisatie van sekswerk helpen het stigma op sekswerk te verlagen. En hiermee onder andere ook sociaal emotioneel geweld dat sekswerkers veelvuldig meemaken verminderen.

Auteurs
Mariëlle Kloek
Minke Dijkstra

Onderzoek en coördinatie:
Onderzoekers: Mariëlle Kloek en Sally Hendriks
Onderzoeksassistenten: C., Joy Gonnissen, Rabia de Graav, J., L., A. Martinez, Mischa, Moira, Geranna Steenbeek
Afstemming en coördinatie: Dinah Bons, Hella, L., Marianne Jonker, Saskia Terzi van der Bruggen
Additionele experts: Benji van Beurden, Lorraine Nencel, Marjan Wijers, Lise Woensdregt
Programmaleider: Sally Hendriks

Dankbetuiging
Dit onderzoek uitgevoerd door PROUD en Soa Aids Nederland – Aidsfonds werd gefinancierd door het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Wij bedanken alle sekswerkers die hebben meegewerkt aan dit onderzoek voor hun deelname en het delen van hun ervaringen.

Editing
Larissa Velkers

Grafisch ontwerp
De Handlangers, Utrecht (rapport)
Gaafisch, Amsterdam (iconen)

Foto voorkant
Nayra Revolutionayra

Referentie
Aidsfonds. (2018).
Sekswerk en geweld in Nederland.

Gepubliceerd
Juli 2018
Copyright © Soa Aids Nederland – Aidsfonds

SOAIDS Nederland

aidsfonds

proud
Dutch Union for Sexworkers
The right to be proud

Met financiering van:

Ministerie van Justitie en Veiligheid